

İletişim Dünyası

UNESCO TÜRKİYE MILLİ KOMİSYONU İLETİŞİM KOMİTESİ YAYINI

Kasım
Aralık
1992

12

BAŞYAZI

Ankara Konferansı

Hıfzı Topuz

Orta Asya'da Türkçe konuşan ülkelerle Azerbaycan ve Türkiye arasında iletişimin geliştirilmesi için bugünlerde Ankara'da bölgesel bir konferans toplanıyor. Konferansın en büyük amacı haber ajansları arasında bir şebekenin kurulması.

Ajanslar arasında iletişim şebekelerinin dünyada çeşitli örnekleri var: PANA, NANAP, OANA vb.. Bunların çok başarılı oldukları söylenemez. Ama bizim kurulmasını istediğimiz şebekenin amaçları ötekilerden çok değişik. Biz her şeyden önce siyasal, kültürel ve ekonomik nedenlerle böyle bir şebekenin kurulmasını istiyoruz Moskova'nın ve AP, AFP, Reuter gibi evrensel haber ajanslarının aracılığı olmadan Türkçe konuşan ülkeler kendi haberlerini birbirlerine iletecekler. Bu, düpedüz iletişimde sömürgecilik anlayışına karşı verilen bir savaştır, iletişimde bağımsızlık ve özgürlük savaşıdır.

Böyle bir haber ajansları şebekesinin kurulması ve işlemesi büyük masrafları gerektirecektir. Biliyoruz, kabul, bu masraflar ajansların abone gelirleriyle sağlanamaz, bunları ancak Devlet karşılayabilir.

Fransa nasıl Afrika ülkelerinde kültürel alanda "Francophonie" savaşını veriyorsa, İngiltere eski İngiliz sömürgelerinde ve Commonwealth ülkelerinde kültürel etkisini sürdürmek için milyarlar harcıyor, bizim de kardeş ülkelerle siyasal ve kültürel ilişkilerimizi geliştirmek için bu tür politikalar izleyerek hiçbir masraftan kaçınmamamız gerekir.

Acele etmezsek Asya ülkeleri çok yakında başka iletişim örgütlerinin sömürü ağına düşebilirler.

Türkçe Konuşan Ülkeler Arasında İletişim Ağı

Orta Asya'da Türkçe konuşan ülkelerle Azerbaycan ve Türkiye arasında bir iletişim şebekesinin kurulması için Unesco Milli Komisyonu'nun geçen yıl Paris'te son Unesco Genel Konferansı sırasında yaptığı girişimin olumlu karşılandığını yazmıştık. Böyle bir iletişim şebekesinin hazırlıkları için Unesco Genel Merkezi, Bölgesel Teknik Yardım çerçevesi içinde Türkiye'ye ufak bir yardımda bulunmaktadır.

Milli Komisyona bağlı İletişim Komitesi bu konuda biri 17 Ocak 1992, öteki de 12 Şubat 1992'de olmak üzere Ankara'da iki danışma toplantısı düzenledi. Bu toplantıların önerilerine uyularak da İletişim Komitesi çeşitli alanlarda çalışmalar yaptı. Komitenin Kazakistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Türkmenistan ve Özbekistan'da yaptığı bir anketten sonra Dışişleri Bakanlığına bağlı Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TIKA) ile Unesco Milli Komisyonu arasında bu konuda yakın ilişkiler kuruldu. Unesco ile TIKA iletişimde işbirliği konusunu inceleyerek bir Konferans düzenlemeye karar verdiler.

Kültür Bakanlığı, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Anadolu Ajansı, TRT, PTT, Telsiz Genel Müdürlüğü ile TIKA ve Unesco temsilcilerinden oluşan bir komite iki ay içinde dört toplantı düzenleyerek 25-26 Kasım 1992'de Ankara'da bölgesel bir iletişim konferansının gündemini hazırladı, konferansa sunulacak belgeleri ve konferansa katılacak delegasyon ve kişileri saptadı.

Dergimizin bu sayısı baskıdayken Ankara'daki İletişim Konferansı toplanmış olacak. Konferansın çalışmalarını ve alınan kararları gelecek sayımızda bildireceğiz. Bu sayıya sadece konferansın programını vermekle yetiniyoruz.

Konferansın Gündemi

1- Çoğulcu toplumlarda Devlet enformasyon hizmetleri;

2- Haber ajansları ağıнын durumu;

3- Unesco'nun Birleşmiş Milletlerin katılımı ile 5-9 Ekim 1992'de

Alma-Ata'da düzenlediği "Asya'da Bağımsız ve Çoğulcu Media'ların Geliştirilmesi" konulu seminerin değerlendirilmesi;

4- Ankara Konferansına katılan haber ajansları arasında bir ağıın kurulması olanakları;

5- Aynı ülkelerde telekomünikasyonun durumu ve gelişme olanakları;

6- İletişimde dil ve çeviri sorunları;

7- Radyo ve Televizyonlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi, Avrasya yayınlarının değerlendirilmesi ve ortak yayın olanakları;

8- Gazeteciler arasında işbirliği;

9- Sinema konusunda öneriler;

10- Haber ajansları ağıнын tüzüğü;

Unesco Olağanüstü Genel Kurul Toplantısı

23 Eylül 1992'de Ankara'da toplanan Unesco Genel Kurulunda Unesco Milli Komisyon tüzüğü tasarılarının incelenmesi için 20 Kasım 1992'de olağanüstü bir Genel Kurul toplantısı yapılması kararlaştırıldı.

20 Kasım'da toplanan olağanüstü Genel Kurul'da tüzük tasarılarının yeniden hazırlanması için Milli Eğitim, Dışişleri ve Kültür Bakanlıkları temsilcileriyle Prof. Dr. Oluş Arık ve Recep Bilginer'den oluşan bir komitenin kurulmasına karar verildi.

Siyasal İletişim ve Siyasal Katılım

Sengül Altınay ÖZERKAN
M.Ü. İletişim Bilimleri Fak.
Öğretim Görevlisi

Günümüzde seçim kampanyaları, artık, reklâm kampanyalarıyla bazı ortak özellikler taşımaya başladı. Siyasi liderler, adeta birer ürün gibi, çeşitli pazarlama yöntemleriyle tanıtılmaya ve benimsetilmeye çalışılıyor.

Burada liderin çeşitli özellikleri ön plana çıkarılıyor ve kampanyanın ana temasını oluşturuyor, Lider gençse, "taze kan", "değişim zamanı", "yeni bir dönem" vb. sloganlar kullanılıyor. Lider yaşlı ise bu kez de "deneyimlilik", "güven", "istikrar" vb. sloganlar oluşturuluyor. Tabii bu arada rakip ürünü/ürünleri karalama stratejisi de unutulmuyor. Bunlar da, komşusunun deterjanını kötüleyen reklâmları hatırlatıyor.

Siyasi liderlerin kampanyaları için, bağlı buldukları reklâm şirketleri her ayrıntıya önem veriyor. Fotoğraflar, en gelişmiş tekniklerle çekiliyor. Makyaj, hatta liderin gömleğinin yakası, gözlüğünün biçimi bile bu stratejiye uygun olarak, danışmanları tarafından belirleniyor.

Ancak bu arada en önemli konu genellikle unutuluyor ya da araya sıkışveriyor: Siyasi partinin programı!... Liderlerin bağlı oldukları partinin programına ya hiç sıra gelmiyor ya da vaatlerden oluşan kaba bir tablo sunuluyor.

Son ABD seçimlerinde de bunun canlı bir örneğini yaşadık. Liderler, kendilerinin kim olduklarını ve neler getireceklerini anlatmak yerine, rakib liderin kim olduğunu -pek tabii ki en kötü yönleriyle- anlatmaya çalıştılar. Clinton, Bush döneminin başarısızlıklarının listesini çıkardı ve bunlara "artık yeter" kampanyası açtı. Bush da önce ciddi bir arşiv araştırması yaptı ve "Vietnam Savaşı aleyhtarlığı" ve "aile sadakatine ihanet" vb. temalarla muhafazakar Amerikan halkını zayıf, tarafından vurmaya çalıştı. Amerikan basını bu konuda özeleştiriler yapıyor. **Le Monde Diplomatique'de**, Serge HALİMİ, son seçimlerde Amerikan basınına bazı alıntılar yapmış. Bunlardan bazı örnekler veriyoruz(1):

"Ün peşinde koşmak, haberlerin dedikodu tarzına indirgenerek sunulması sosyal gerçekleri gizleyen bir sansasyonelizmdir. Böylece, sonuç olarak bir budala kültürü yaratıyoruz. Kültür normlarımız garib ve bayağı bir hale dönüşüyor. (The

International Guardian, 3 Haziran 1992) İnsaniyetten yoksun ve haber sağduyusunu yitirmiş bir bilgi anlayışı yaratmış oluyoruz. Bu seçimi adeta bir at yarışı ve adayları da birer foto roman kahramanı haline soktuk. Gazeteciler, "Evlilik sadakati ile ilgili" soruyu Başkana kimin soracağı konusunda birbirleriyle kavga ettiler. Bunu sormak en sonunda CNN'e nasib oldu."

"Watergate skandalından beri Amerikan basını hata üstüne hata yaptı. Reagan'ın başkanlığı dönemi, tam bir dalkavukluk gösterisiydi. İrangate olayı ve Panama'da sivillerin öldürülmesi büyük medyalarda fazla yer almadı." (Des Journalistes en Tenue Camouflée", Le Monde Diplomatique Mart 1991)

"Temmuz ayında Clinton, gerçek gazetecilikle skandal gazeteciliğin bir tutulması konusunda Bush'un ekibini suçladı. (Time 20 Temmuz 1992. Ancak bir süre sonra kendisi de bu çarka kapıldı."

"Amerikan Basını ABD'nin gerçek sorunlarıyla artık daha az ilgileniyor. Bilgiden yoksun ve demagoji yanı ağır basan bir anlayışla, aşırı uçlar ve rekorlar peşinde koşuyor ya da sorunlar, yalnızca ticari yönden ele alınıyor."

Bütün olumsuzluklarına rağmen, bu kampanyaların siyasal katılımı ve siyasal ilgiyi arttırdığı da bir gerçektir. Daha önceki yıllarda yalnızca bir haber niteliği taşıyan ABD Seçimleri artık Türkiye'de bile, TV tartışmalarıyla, yayın programlarına giriyor ve ilgiyle izlenebiliyor.

Siyasal iletişim, başlangıçta si-

yasal iktidarlar ve seçmen kitlesi arasında bir iletişim ortamı sayılırken gittikçe, daha da genişleyerek, kitle iletişim araçlarının yoğun katılımıyla, kamuoyu ve siyaset adamları arasında çift yönlü akış sürecine girdi. İletişim, bütün boyutlarıyla, reklâm, kamuoyu araştırması ve konusu politik olabilen, her şeyi kapsamaya başladı. Siyasetin belirli bölge ve yöreleri aşması, bölgeler ve sınıflarüstü stratejileri geçerli kılmaya başladı.

Bu gelişmeler, siyasal iletişimin meşruluğunun tartışılması sorununu da beraberinde getirdi. Medya ortamında bu ilişki, siyasetin düzeyleşmesine mi sebep oldu, yoksa zaten var olan bu olguyu gözler önüne mi serdi?

Kitle iletişim araçlarının günümüzde izleyicilerin tutumlarını etkileyebildiği görüşü, artık eskisi kadar geçerlilik taşımamaktadır. Bu etki, ancak diğer etkenlerin varlığıyla söz konusu olabilmektedir. Örneğin, izleyicinin herhangi bir konudaki görüşünde, tutarsızlık ya da kararsızlık olması ve değişime açık bir durumda bulunması, değişimden kendisi için somut bir yarar beklemesi şarttır. Ancak kitle iletişim araçlarının izleyicilerin, üzerinde düşündükleri ve ele aldıkları konuları belirleme ve gündeme getirme konusunda etkili oldukları, tartışılmazdır.(2)

Bu bağlamda, siyasal iletişimde kitle iletişim araçlarının tutumu, kamuoyunun ilgisini farklı yönlere çekebilme ya da siyasal katılımı sayısal ve nitelik açısından arttırabilme gücüne sahiptir. Basın, siyasal katılımı sağlarken, seçmenin ilgisini politik görüş düzeyinden politikacı düzeyine, kişisel tercihlere indirgeyebilir ya da tam tersini başarabilir.

Dipnotlar

(1) "La Presse Americain en Campagne", Le Monde Diplomatique, 8 Ekim 1992.

(2) R. Wraight Charles, Mass Communication: A Sociological Perspective, New York 1981.

İLETİŞİM ÇAĞINDA SOSYOLOJİDE YÖNTEM

Prof. Dr. Niyazi ÖKTEM

İletişim Çağına geçildiği savlarının yoğun olduğu bir dönemde, media'nın kitleler üzerindeki etkisinin çok iyi değerlendirilmesi gerektiğini belirtmekte yarar görmekteyiz.

İletişim alanının bilimsel yanı sosyolojiden gelen verilerde kaynağını bulmaktadır. Toplumların esenliği açısından iletişimde sağlıklı sonuçların alınabilmesi sosyolojide izlenen yönteme bağlıdır.

Bilindiği gibi sosyolojide iki ana yöntem vardır. Birincisi Comte-Durkheim kökenli klasik Kara Avrupası yöntemi; diğeri ise Leplay kökenli anglo-sakson eğilimlerce yeğlenen araştırma ve soruşturmaya dayalı, değer yargısını reddeden yöntem... Aslında Comte-Durkheim Ekolu de değer yargısından kaçır görünmektedir, ama yakından incelendiğinde toplum yaşamına bazı ilkeler getirme çabalarıyla değer yargısına ve felsefeye yer verdikleri anlaşılır. Max Weber kökenli üçüncü bir yoldan da söz etmek olasıdır. Bu yol rasyonel toplum analizleriyle, kanımızca toplumsal yaşama bilimsellik, dolayısıyla değer yargısı getirmekle klasik okula yaklaşmaktadır.

Tüm bu kuramsal yaklaşımların, pratik yaşam üzerinde derin etkileri vardır. Eğer sadece toplumbilimsel Leplay Ekolünün izinden giderek araştırma ve soruşturmaya dayandırıyorsak, herhangi bir öneride bulunmuyorsak, değerlendirme yapmıyorsak başıboş bir toplum yapısına hizmet ediyoruz demektir..

Bu tür eğilime "siyantizm" denilmektedir. Siyantizm doğa bilimlerinin medodığının sosyal bilimlere uygulanmasıdır. Doğa bilimlerinde değerlendirme yoktur; olgular saptanır ve açıklanır. Su 100 derecede kaynamaktadır. Bu bir doğal olgudur. "Ah keşke 100 derecede kaynamasaydı, çok kötü bir durum bu..." diyerek değerlendirmeye gidilmez. Aynı şey nedensellik bağı ilkesine dayalı kuralları olan sosyal olgu için de söz konusudur. Sosyal bilimlerde değerlendirme işin içerisine keyfiliği, politikayı getirir. Kuşkusuz böyle bir yaklaşımın yanlışlığı daha ilk bakışta ortaya çıkmaktadır. İnsanlar doğadaki nesnelere gibi değildir. İnsanoğlu akıl ve onun ifadesi olan dil gücüne sahiptir. İnsanda bilinç, vicdan, değerlendirme özellikleri vardır. İnsan bir toplumsal yapı üzerinde "iyi"- "kötü" değer yargısını ortaya koyar. Bir toplumda "patolojik" olguların olup olmadığını saptar. Leplay Ekolünü

sürdürenler insanı sadece yapısıyla, dürtüleri, tutku, ihtiras ve arzularıyla, yani hayvansal ağırlıklı yapıyla ele alıp incelemektedirler. Oysa insanın anlamsal, manevi, ussal bir boyutu vardır. İnsan, manevi ve ussal yapısıyla doğanın sıradan bir varlığı olmaktan sıyrılarak, kendi kendine egemen olabilir.

Leplay'ci bakış açısı, ne yazık ki şu an revaçtadır. Kimse insanın ussal ve anlamsal yapısını dikkate almamakta, kendi çıkarları için fiziksel ve irrasyonel yanı kullanmaktadır. Araştırma ve soruşturmalarla bu yan iyice tahlil edilmekte ve zayıflıklar saptandıktan sonra, reklâm ve kamuoyu oluşturmalarıyla yüklenilip kitleler belli doğrultulara itilmektedirler.

Reklâmlarla bazen gerçek ihtiyaç olmayan mallar ve hizmetler insanlara sunulmakta, yapay bir tüketici toplum yaratılmaktadır. Yapay gereksinim süreci mülkiyet hırsını kamçulamakta, mülkiyetin getirdiği haz kıskançlık tohumlarını artırmaktadır. En fazla hazzı ulaşma tutkusunu, diğerlerini ezme psikozunu kamçılar. Böylelikle, gelişmemiş toplumlarda hiyerarşiye dayalı totaliter zihniyet kamusal bilince yerleşir. Bu bilinçlenimde büyük nimetlere ulaşabilmek için şimdilik ezilmeyi, daha sonra ezmeyi normal bir olaymış gibisine kabullenir.

Siyantizm'i savunanlar için bu boyuta gelebileceğini düşünmemektedirler, çünkü felsefe yapmazlar. Onlar geçici saptamalarla yetinlenirler, derine inmezler.

Kuşkusuz özgür girişim, özgür insan, liberal yapı XX. Yüzyılda aranan özelliklerdir. Ancak gemlenmeyen, değer yargısı getirilmeyen bir kapitalizm geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerde komünizmin getirdiği acı ve sıkıntılardan çok daha vahim sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle media'nın kitle üzerindeki etkisini çok iyi değerlendirmek, patolojik sonuçlar doğurmaması için, önlemler almak gerekir.

İletişim sosyolojisi incelemelerinde mevcut toplumsal yapıyı araştırma ve soruşturmalarla gözlemlemek, eğilimleri saptamak, iletişim teknolojisinin toplum üzerindeki etkilerini ele almak fizik-sosyolojik bir bilimsel çalışmadır; ideal bir toplum-media ilişkisini irdelemek ise meta-sosyolojik bir değerlendirmedir. Bundan kaçınılmaz.

Tüm sorun değerlendirmede hangi ölçüte başvurulacağıdır. Başka bir anlatımla hangi kültür yapısı değerlendirmenin mihenk taşı olmalıdır?

Tüm sorun değerlendirmelerde hangi ölçüte başvurulacağıdır. Kültür yapısı değerlendirmenin mihenk taşı olmalıdır.

Kanımızca bu ölçüt XX. yüzyılın çağdaş değer ve kültür sistemidir. Bu kültürel yapı Hint'ten, Çin'den, Antik Yunan'dan, Roma'dan, İslam'ın Altın Çağından, Rönesanstan, Aydınlanma Çağından günümüze kadar gelen bir süreçtir. Çağdaş Kültür yapısına kuşkusuz olumlu yöresel, ulusal özellikler de katılacaktır. Bu tür bir değerlendirme yapılmadan iletişim sosyolojisi araştırmaları sürdürüldüğü taktirde eksiklik olacağı kadar, büyük zararlara da yol açabilir.

Alma-Ata Toplantısı ve Alma-Ata Bildirgesi

Asya'da Bağımsız ve Çoğulcu media'ların geliştirilmesi için Unesco'nun ve Birleşmiş Milletler Örgütü'nün girişimi ile 5-9 Ekim 1992'de Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata'da bir seminer düzenlendi.

Bu seminere 25 ülkeden 51 temsilci, Asya media örgütlerinden 25 gözlemci, devletler dışı örgütlerden 12 temsilci, devletlerarası örgütlerden bir temsilci, Asya dışında Birleşmiş Milletler ve Unesco üyesi 8 devlet temsilcisi, Birleşmiş Milletler ailesinden iki örgütün temsilcisi ve Danışma Kurulu üyesi 9 temsilci, yani toplam 107 kişi katıldı. Bunların dışında Kazakistan'dan ve Bağımsız Devletler Topluluğundan da 100'den fazla gözlemci ve gazeteci toplantıyı izledi.

Toplantıya gözlemci gönderen uluslararası media örgütleri arasında şunlar yer alıyordu:

- Uluslararası Gazete Yayıncılar Federasyonu (FIEJ),
  - Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI),
  - Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (FIJ),
  - World Press Freedom Committee (WPFC),
  - Asia Pacific Broadcasting Union (ABU),
  - Press Foundation of Asia (PFA),
  - Thomson Foundation,
  - Asia Pacific Institute for Broadcasting Development (AIBD),
  - Asia Mass Communication Research and Information Center (AMIC),
  - Communication Assistance Foundation (CAF),
  - Rockefeller Foundation,
  - Friedrich Ebert Stiftung (FES),
  - Canadian International Development Agency (CIDA),
  - Danish International Development Agency (DANDA),
  - Finish International Development Agency (FINNIDA),
  - Norwegian Agency for Development Cooperation (NORAD),
  - Swedish International Development Agency (SIDA).
- Seminerin toplanmasına parasal katkıda bulunan kurum ve örgütler de şunlardı: UNDP, CIDA, CAF, FES, Rockefeller Foundation, Japon ve Norveç hükümetleri.
- Toplantının gündeminde şu konular yer alıyordu:
- Media'ların bağımsızlığı ve çoğulculuğu;
  - Bağımsız Basın: Pazar Ekono-

misinde basının finans ve yönetim sorunları;

- Bağımsız Elektronik Media'lar: Pazar Ekonomisinde elektronik media'ların finans ve yönetim sorunları;
- Yazılı basında üretim ve yeni iletişim teknolojilerinin uygulanması;
- Elektronik media'lar, yeni teknolojiler ve uluslararası bağımsızlık;
- Media'lar ve Demokratik süreç;
- Media'ların mülkiyeti ve yazı işlerinin örgürlüğü;
- Bağımsız ve Çoğulcu basının yasal temelleri;
- Eğitim;
- Mesleki örgütler.

Alma-Ata Bildirgesi

Seminerde beş gün süren çalışmaların sonunda "Alma-Ata Bildirgesi" diye adlandırılan bir belge kabul edildi. Bu Bildirgede vurgulanan başlıca öneriler özet olarak şunlar:

Yasal öneriler:

Bağımsızlıktan önceki basın yasalarının değiştirilip yenilerinin hazırlanması için danışmanlık hizmetlerinin sunulması; yeni yasalarda anlatım ve düşünce özgürlüklerinin, haberleşme haklarının ve basın özgürlüğünün sağlanması, gazete ve dergi dağıtımında, kağıt üretiminde ve dağıtımındaki tekellerin, yeni gazete ve dergi yayınlanmasındaki engellerin kaldırılması ve keyfi vergiler konmaması.

Eğitim:

- Ulusal ve alt bölgesel seminer ve eğitim kurslarının geliştirilmesi;
- Meslekte uzmanlaşma;

-Yönetim, pazarlama, basın ve yayıncılıkta teknik alanlarda uzmanlaşma;

-Söz, anlatım, haberleşme ve basın özgürlüklerinde uluslararası ilkeler;

-Dernek kurma, yönetim, personel ilişkileri, kolektif anlaşma özgürlüklerinde, dernek temsilcilerinin hak ve sorumluluklarında, gazetecilerin, gazete yöneticilerinin, yayıncıların uyacakları uluslararası ilkeler;

-Gazetecilerin bağımsızlıklarında ve yazı işleri sorumluları, müdürler kurulu, reklâm servisleri ve ticari bölümlerle ilişkilerinde uyulması gereken ilkeler;

-Gazete eğitim kurumlarının uygulayacakları eğitim programları ve yöntemleri;

-Eğitim ve gelişme olanaklarına ulaşma;

-Radyo-TV Reklamcılığında ahlak ilkeleri yasası;

-Media'lardaki kadınların hakları ve toplumdaki azınlık grupları hakları.

Özgür haber dolaşımı:

-Orta Asya Cumhuriyetlerinde media'ları besleyecek kaynak merkezlerinin kurulmasını desteklemek;

-TV haber programlarının içeriğine, biçimine, yeni teknolojilerin kullanılmasına ve gelişmesine yardım etmek;

-Komşu ülkelerle uluslararası, ulusal ve bölgesel haber dolaşımının geliştirilmesi için ülkelerarası haber alışverişi servislerinin kurulmasına, buralarda yeni teknolojilerin kullanılmasına ve daha yoğun iletişim bağlantılarının geliştirilmesine yardımcı olmak;

Orta Asya Ülkelerinde

Haber Ajanslarının durumu

(Unesco'nun Asya Bölgesi iletişim danışmanı
Martin Hadlow'un sunduğu rapordan özet)

Gazetecilerin Korunması:

Gazetecilerin kendi mesleklerini güven içinde yapma hakkını desteklemek. bölgede bir yada birkaç koruma merkezinin kurulmasına yardım etmek ve bu merkez ya da merkezlerin uluslararası Haber Alışverişi Özgürlüğü IFEX'le bağlantıda olmasını sağlamak.

Kamusal Yayıncılık Hizmeti:

-Devlet kontrolünde olan şimdi-ki yayıncılık sistemi yerine kamusal yayıncılık sistemlerinin kurulmasını desteklemek:

Uzaktan eğitim programlarını destekleyerek İngilizce eğitimi, okul ve okul dışı eğitim, okuma yazma programları, SIDA üzerinde enformasyon, çevre ve çocuk konularıyla ilgili eğitsel yayıncılığın gelişmesine yardım etmek.

Meslek dernekleri:

Orta Asya Gazetecilerinin, yayın yöneticilerinin, gazete ve dergi sahiplerinin ve yayıncıların gerçekten bağımsız dernek ve sendika kurmalarını desteklemek.

Özel Ekonomik Güçlükler:

Orta Asya'da yeni ve bağımsız media'ların kurulmasını güçleştiren ekonomik engelleri saptamak, gazete kağıdı sağlanmasında, gazete ve dergi baskı ve dağıtımında alternatif olanaklar bulmak ve düşük faizle kredi alma yollarını araştırmak.

Uluslararası çevreler bu ihtiyaçların giderilmesinde katkıda bulunmalıdır.

Toplantıya katılan temsilciler bu önerilerin gerçekleştirilmesine Unesco'nun, Uluslararası İletişimin Geliştirilmesi Programı (IPDC)'nin Birleşmiş Milletlerin, B.M. Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (ESCAP)'ın, B.M. Gelişme Programı (UNDP)'nin, uluslararası mesleki örgütlerin, yardımcı ülkelerin ve vakıfların katkıda bulunmalarını istediler.

Kazakistan:

KAZ-TAG haber ajansı bir devlet ajansıdır. Önceleri Komünist Partisinin denetiminde olan bu ajans şimdi devlete bağlıdır. Ajansın merkezi Alma-Ata'dadır. 19 kentte bölgesel haber büroları vardır. Haberler merkeze teletelyp yoluyla iletilmektedir. Uluslararası haberler de yine aynı yolla Moskova'daki Itar-Tass ajansından elde edilir. Dil Kazakça ve Rusçadır.

KAZ-TAG'ın eski sistem iki bilgisayar ve yazı işleri için video terminalleri vardır ama bunların işlem kapasiteleri çok sınırlıdır. İletişim güçlükleri yüzünden ajansın Orta Asya'daki öteki ajanslarla bağlantısı yoktur.

Ajans parasal güçlüklerle karşı karşıyadır, görevlerini gereği gibi yapabilmesi için de yeterli altyapıyı elde edememiştir.

Kazakistan'da KAZ-TAG'dan başka üç ufak, bağımsız haber ajansı daha vardır.

Kırgızistan:

Resmi haber ajansı Kırgız-Tag 1938'de kurulmuştur. Ajansın merkezi Bişkek'tedir. 6 yerde ajansın yerel büroları bulunur. Personel 85 gazeteci, teknisyen ve idari memurdan oluşur.

Haberler Kırgızca ve Rusça yazılır. Uluslararası haberler merkezi Moskova'da olan Itar-Tass ajansından elde edilir. Kırgız-Tag kendi haberlerini teletelyp'le abonelerine dağıtır. Yazı işlerinde Videotron ve Olivetti bilgisayarları kullanılır.

Ajansın bazı komşu ülkelerle bağlantıları vardır, ama bunlar yeterli değildir.

Tacikistan:

Devlet ajansı Hovar 1924'te Duşambe'de kurulmuştur. 6 kentte ajansın bürosu vardır. Bürolarda iki muhabir çalışır. Personel 100 kişiden oluşur.

Uluslararası haberler Itar-Tass ajansından elde edilir. Dil Tacikçe, Rusça ve Özbekçe'dir.

Türkmenistan:

Türkmen Press ajansı 1992 Ocağında Türkmen İnform Press ajansının yerine kurulmuştur. Ajansın merkezi Aşkaab'dadır. Personel 99 kişidir. Ajansın ülke içinde 5 bürosu vardır.

Türkmen Press bölge büroları ve Itar-Press'le teletelyp'le haberleşir. Uluslararası haberleri Itar-Press'den alır.

Türkmen Press'in altyapısı yeterli ölçüde gelişmiş değildir. Olanakları elverdiği zaman İran'da ve Türkiye'de muhabir bulundurmaya amaçlamaktadırlar.

Özbekistan:

Eskiden bir devlet ajansı olan UZ-TAG 1992 Şubatında biçim değiştirerek UZ ajansına dönüşmüştür. UZ ajansının Taşkent'te 200 kişilik personeli ve 12 taşra kentinde de büroları vardır.

Ajansın alt yapısı bugün için ilkel sayılmaktadır.

UZ ajansı uluslararası haberleri Moskova'da Itar-Tass ajansından alır. Anadolu Ajansı ile. Çin Haber Ajansı XINHUA ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Uluslararası ve Bölgesel Haber Ajansları Ağları

Hıfzı Topuz

Ulusal haber ajansları arasında haber alışverişi sağlamak amacıyla 60'lı yıllardan bu yana dünyada çeşitli örgütler ve pool'ler kuruldu bunların bazıları başarılı bir biçimde işleyemedi bitkisel bir yaşama girdiler, bazıları da güçlük içinde yaşamlarını sürdürüyorlar. Kuruluşlarında bu örgütlerden çok şey bekleniyordu, ama üye devletler, ya da ajanslar ödentilerini ödeyemedikleri için bu ajans şebekelerinin yaşamları tehlikeye girdi.

Bu haber ajanslarının doğumu AP, Reuter, AFP ve UPI gibi dünya çapında evrensel ajansların karşısında ulusal ajansların örgütlenerek kendi haberlerini birbirlerine duyurmak endişesinden kaynaklanıyordu. Dünya çapındaki evrensel ajanslar genelde ufak ülkelerin haberlerini başka ülke ve bölgelere duyurmuyorlar ve bu yüzden de haber dolaşımında büyük dengesizlikler oluyordu.

I- OANA:

Buna karşılık ilk tepki Uzak Asya ülkelerinden geldi. Unesco'nun Aralık 1961'de Bangkok'ta düzenlediği bir toplantıda üye ülkeler kendi aralarında haberleşmek için bir ajanslar ağının kurulmasını önerdiler. Bu öneriye uyularak 1963'te **Organization of Asian News Agencies (OANA)** adı verilen bir ajanslar örgütü kuruldu. Örgüte üye ülkeler şunlardı: Filipinler, Endonezya, Taiwan, Sri Lanka, Japonya, Güney Kore, Pakistan ve Hindistan.

Ne var ki, OANA sağlam temellere oturtulmuş değildi. Örgütün genel sekreterliği haftalık bir bülten yayınlamakla yetiniyor ve ajanslar arasında günlük haber alışverişi sağlanamıyordu. Sovyetler Birliği, Çin gibi büyük ülkeler de OANA'ya üye olmadıkları için örgüt bütün Asya'yı temsil edemiyordu.

Bu duruma bir çare bulmak amacıyla Unesco 1977'de yeni bir girişimde bulundu. bütün Asya ülkelerinin haber ajanslarını Sri Lanka'nın başkenti **Colombo**'da yeni bir ajanslar toplantısına çağırdı. 5-9 Aralık 1977'de düzenlenen konferans büyük bir ilgi gördü. Sovyetler Birliği, Vietnam, İran, Afganistan, Kuzey Kore, Tayland, Moğolistan gibi ülkeler de bu toplantıya katıldılar. Amaç bütün Asya ülkelerinin OANA'ya üye olmalarını sağlayarak bu örgütü işler bir duruma getirmekti. Bunun için de telekomünikasyon konusunda geniş bir araştırma yapılması ve Colombo toplantısına gelememiş olan ajansların da katılımı ile yeni bir toplantı yapılması gereki-

yordu.

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ITU ile Unesco telekomünikasyon konulu anketi düzenlemeyi üstlendiler. Bunun ardından 16-21 Mayıs 1978 tarihlerinde Tahran'da genişletilmiş bir toplantı düzenlendi Çin ve Türkiye de bu toplantıya katıldılar. OANA böylece tüm Asya ülkelerini içine almış oluyordu.

OANA'nın yanı sıra haber dolaşımını sağlayacak bir telekomünikasyon şebekesinin kurulması gerekiyordu. **Asian and Pacific Network (ANN)** adı verilen bu şebekenin statüsü o toplantıda hazırlandı. Bu şebeke AP, AFP, Reuter gibi büyük ajanslarla rekabet etmeyi amaçlıyordu. ANN büyük ajansların vermediği haberleri vererek tamamlayıcı bir görev yapmayı üstleniyordu. Unesco da bu örgüte gazetecilerin eğitimi ve yapısal örgütlenme konularında hizmet etti.

1978'de kendini yenilemiş olan OANA'nın bugün 25 üyesi vardır. Bu üye ajanslar şu ülkelerde bulunur: Afganistan, Bangladeş, Çin, Güney Kore, Kuzey Kore, Hindistan, Endonezya, İran, Japonya, Laos, Malezya, Mongolistan, Nepal, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Tayland, Türkiye, Bağımsız Devletler Topluluğu (Rusya) ve Vietnam.

OANA radyo ile İngilizce bir haber programı yayınlıyor. Ayrıca bir fotoğraf servisi vardır. OANA'nın günlük haber programı yaklaşık 25 bin sözcükten oluşur.

II- NANAP: (Non Aligned News Agencies Pool)

Bağlantısız ülkelerin haber

ajansları arasında bir şebekenin kurulması ilk kez 1970'de Lusaka'da toplanan Bağlantısız Ülkeler Üçüncü Zirve Konferansında ortaya atıldı. Ondan üç yıl sonra Cezayir'de toplanan Dördüncü Zirve Konferansında da bu dilek yinelenildi.

Yugoslavya Tanjug Ajansı bu dileğe uyarak 1975'de Pool denen bir haber ajansları örgütü kurdu. Merkezi Belgrad'ta olan bu örgüte 12 haber ajansı katıldı. Ajanslar kendi haberlerinden çıkarttıkları özetleri Tanjug'a gönderiyorlar. o da bunları dağıtıyordu.

O sıralarda 1975 Temmuzunda Lima'da Bağlantısız Ülkeler Bakanları Toplantısı yapıldı. Bakanlar Tanjug'un girişiminin geliştirilmesini ve bu amaçla bir sempozyumun düzenlenmesini önerdiler.

Tunus bu işi ele alarak 1976 Martında "Bağlantısız Ülkeler Habercilik ve İletişim Sempozyumu"nu düzenledi. Üçüncü Dünya ülkelerinin bütün tanınmış iletişim uzmanları ve yöneticileri bu toplantıya katıldılar ve yeni bir iletişim düzeninin kurulmasını önerdiler. Amaç Bağlantısız Ülkelerin kendi aralarında bir haber mekanizması kurmaları ve büyük dünya ajanslarının süzgecinden geçmeden birbirleriyle haberleşmeleriydi. Böylece dengeli bir haber dolaşımı sağlanacaktı.

Bağlantısız Ülkeler bu öneriye uyarak 1976 Temmuzunda Yeni Delhi'de **Haberleşme Bakanları ve Haber Ajansları Genel Müdürleri Konferansını** düzenlediler. O Konferansta Bağlantısız Ülkelerin iletişim politikalarına yön verecek ka-

rarlara varıldı.

Bakanlar her şeyden önce Haber ajansları konusunu ele aldılar. Tanjug'un girişiminden esinlenerek bir ajanslar şebekesinin oluşturulmasını önerdiler. Ne var ki, bu şebeke Tanjug'a bağlı olmayacak ve yeni temellere oturtulacaktı. Yedi dağıtım merkezinin kurulması isteniyordu. Bu merkezler Belgrad, Yeni Delhi, Bağdat, Havana, Tunus, Kinşasa ve Jakarta'da kurulacaktı. Böylece Tanjug'un önderliği sona eriyor ve Belgrad bu yedi merkezden biri oluyordu. Yugoslavlar buna karşı koymadan verilen karara uydular.

Bölgesel merkezlerin her biri kendi alanındaki ulusal ajanslardan gelecek haberleri derleyip toplayarak bunların bir özeti çıkaracaklar ve öteki bölge merkezlerine iletceklerdi. Onlar da bu haberleri kendi bölgelerindeki ajanslara duyuracaklardı. Haberler böylece siyasal bir sansüre uğramadan bütün ajanslara iletilecek, onlar da bu haberleri dilekleri gibi kullanacaklardı.

Bağlantısız ülkeler büyük haber ajanslarının kendi bölgelerindeki olayları saptırdıklarını ve magazin, yolsuzluk ve felâket haberlerine öncelik verdiklerini, kalkınma ile ilgili haberleri yok saydıklarını öne sürüyorlar ve yeni bir düzenin kurulması için yeni koşullar yaratmaya çalışıyorlardı.

O günlere kadar Bağlantısız ülkelerdeki olaylar öteki bağlantısız ülkelere yalnız dünya çapındaki ajanslarla duyuruluyordu. Örneğin Meksika'daki bir olay Hindistan'a AP'nin ya da Reuter'in süzgecinden geçirilerek yansıtılıyordu. Pool ise bu olayları Batı'nın süzgecinden geçirmeden duyuracaktı.

Bir de bunu ters yönü vardı. Bağlantısız ülkelerden birindeki baskı rejimi ya da yolsuzlukla ilgili haberlere böylece bir sınırlama konmuş olmuyor muydu? Ufak bir ülkedeki bir baskı olayı yalnız o ülkenin resmi ajansınca yansıtılırsa ne derecede inandırıcı olurdu?

Bağlantısız ülkeler bu ayrıntıların üzerinde pek durmadan Pool konusunda gerekli kararları aldılar ve Pool'ün statüsünü oluşturdular.

Yeni Delhi Konferansından bir ay sonra, 1976 Ağustosunda Sri Lanka'nın başkenti Colombo'da **Bağlantısız Ülkeler Beşinci Zirve Konferansı** toplandı. Yeni Delhi'de alınan kararlar ve öneriler Zirve Konferansına getirilmişti. Devlet ve

hükümet başkanları Yeni Delhi kararlarını toplantıda hemen hemen hiç tartışmadan onayladılar ve böylece Bağlantısız Ülkeler Haber Ajansları Pool'u kurmuş oldu. Kısa zamanda 90'a yakın ülke ajansı Pool'e üye oldu ve NANAP böylece bir işlerlik kazandı.

Pool, kurulundan bir süre sonra günde 80.000 sözcük dağıtımını sağladı.

Unesco Pool'un gelişmesine katkıda bulunarak ajans gazetecileri için eğitim seminerleri düzenledi ve bölgesel merkezlerin kurulmasına katkıda bulundu.

III- PANA (Pan African News Agency)

Afrika ülkeleri arasında bir haberleşme örgütünün kurulması ilk kez Unesco'nun 1973'te Tunus'ta düzenlediği Afrika Haber Ajansları toplantısında ele alındı. Afrikalılar bir Afrika Haber Ajansının kurulmasını istiyorlardı, bu iş gerçekleşmedi.

1977'de Kampala'da toplanan Afrika Birliği Örgütü (OUA) Konferansında bu konu yeniden ele alındı, üye devletler bu projenin gerçekleşmesi için belirli paralar ortaya koydular. 1979 Nisanında Adis Abeb'de yapılan Bakanlar Konferansında bu konu yeniden gündeme getirildi ve Afrika çapında bir ajansın kurulması kararlaştırıldı.

Ajansın amacı Afrika ülkelerinin bağımsızlığını, birliğini ve aralarındaki dayanışmayı savunmak, bağımsızlık ve özgürlük savaşı ve ren halkları desteklemek ve Afrika ülkeleri arasında özgür bir haber dolaşımını sağlamak olacaktı. Ajansın merkezinin Dakar'da olması, Tunus, Lusaka ve Lagos'la da doğrudan iletişim kurulması istendi.

PANA'nın kendi muhabirleri olacak ve onların haberleri doğrudan Dakar'a iletilecekti. Bunun yanı sıra Lusaka, Hartum, Kinşasa, Lagos ve Trablus'ta bölgesel merkezlerin, Adis Ababa ve Harare'de de büroların kurulması önerildi.

PANA 1983 Mayısında operasyonel bir duruma geçti. Günde 10 saat İngilizce ve Fransızca 20 bin sözcük dağıtımını üstlendi. Ajanslar kendi haberlerini Dakar'a ilettiler, haberler oradan da 43 üye ajansa iletildi. Ne var ki, son yıllarda üye ajanslar ödentilerini ödeyemedikleri için PANA çok güç durumda kaldı. Parasal bunalımın devam ettiği sanılıyor.

IV- Arap Haber Ajansları

Federasyonu FANA

(Federation of Arap News Agencies)

Merkezi Beyrut'ta olan FANA Ocak 1975'te kuruldu. FANA'ya üye ülkeler şunlar: Cezayir, Yemen, Irak, Ürdün, Kuveyt, Libya, Lübnan, Moritanya, Fas, Katar, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen ve Filistin.

FANA Malezya haber ajansı Bernama aracılığıyla Arap ülkelerinin haberlerini Asya'da yaymaya çalıştı. Viyana'daki Uluslararası Basın Merkezi aracılığıyla da Avrupa'ya günde 40 haber iletmeye yöneldi.

V- CANA: (Caribbean News Agency)

Bu örgüt 1967'de toplanan Karaib ülkeleri Hükümet Başkanları Konferansında alınan bir kararla ve Unesco'nun yardımıyla 1972'de kuruldu. CANA bölgedeki 13 ülkeye İngilizce haber dağıtıyor. Reuter ajansının desteğiyle çalışan bu ajansın merkezi Bridgtown'da bulunuyor. 12 abonesi var, günde 16 saat radyo ile, 15 dakika da televizyonla haber yayılıyor. CANA'nın günlük haber üretimi 20-30.000 sözcükten oluşuyor.

VI- ACAN: (Agencia Centroamericana de Noticias)Orta Amerika ülkeleri Haber Ajansı olarak kurulan ACAN'ın merkezi Panama'da bulunuyor. Günde İspanyolca 120.000 sözcük yayılıyor. Uluslararası haberleri İspanyol EFE ajansından sağlıyor.

VII- ASIN: (Accion de Sistemas de Informacion Nacional)

Bölgesel bir haber örgütü olan ASIN 16 Latin Amerika ve Karaib ülkesinin haberlerini yayılıyor. Merkezi Peru'da. Bölgedeki bütün ulusal ajanslarla işbirliği yapıyor. Günde 8 bin sözcük üretiyor.

VIII- Akdeniz Haber Ajansları Birliği (AMNA)

Haber ajansları arasında kurulan örgütlerin en genci Akdeniz Haber Ajansları Birliği'dir. Bu birlik 1-3 Ekim 1992'de İstanbul'da düzenlenen "Akdeniz Haber Ajansları Sempozyumu" sonunda kuruldu. Varılan kararlara göre:

-Birlik 1 Aralık 1992'den itibaren.

-Her gün 3 haber yayınlacaktır.

-Haberler İngilizce ve en çok 8'er satır olacaktır.

-Birliğin resmi dili İngilizcedir.

devamı 14. sayfada

Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan diyor ki: “İnsan öğrendiklerinin dörtte üçünü medialardan alıyor”

Unesco Milli Komisyonu Genel Kurulunun XX. dönem 2. toplantısı 23 Eylül 1992'de Ankara'da yapıldı. Toplantıyı açan Milli Eğitim Bakanı Köksal Toptan konuşmasından Unesco'nun amaçlarına ve çalışmalarına değinerek çok ilginç sözler söyledi. Bunların bir özetini sütunlarımızda alıyoruz.

“Eğitim, bilim ve kültür kuruluşu Unesco, aslında 21. asra hazırlanan dünyada, genel olarak 21. asrın taşıyacağı havayı yansıtmaktadır. 21. asır için bilim adamları, “Büyük savaşlar olmayacaktır, insanlar birbirlerini boğazlamayacaktır, ama 21. asırda bir başka büyük kavga cereyan edecektir” noktasında birleşmektedirler. Bu büyük kavga belki kansız olacaktır, belki topsuz tüfeksiz olacaktır ama, bir büyük bilgi kavgasında toplumların birbirini acımasızca boğazlamaya çalışacağı, bir değişik yöntemle belki yeni bir savaş türü ortaya çıkacaktır. İşte Unesco şayet 21. asra statüsünde belirlenen amaçlar, ilkelere doğrultusunda girebilirse 21. asırdaki bu bilgi asrı kavramını insanların mutlulukuna, barışa ve sevgiye taşıyabilir. Yoksa ortaya çıkacak boşluk yine bir kanlı savaş gibi insanların birbirini boğazlaması sonucunu doğurabilir.

Yönetmelikte Unesco'nun amaçları çok iyi saptanmış ama şu tartışılabilir, insanlığın her döneminde, tartışılan bu ortak değerler ne kadar hayata geçirilmiştir. İfade etmek gerekir ki, uygarlıkla birlikte hep olumluya gideceği yerde bu göstergeler çoğu zaman olumsuzla yönelmiştir. Özellikle içinde bulunduğumuz asırda milyonlarca insanın savaşlar sebebiyle, milyonlarca insanın açlık sebebiyle öldüğü asırımızda görüyoruz ki, uygarlık alabildiğine, bilim alabildiğine gelişmiş, ama o derecede insanlar birbirini acımasızca öldürebilmiştir. İnsanlar diğerlerinin acımasız şekilde ölmesine seyirci kalabilmiştir. Bugün dünyada uygarlığın erişmiş olduğu bu düzeye karşın, insanlığın hala açlıktan ölüyor olması; dünyada hâlâ 200 milyon civarında aç insanın bulunması, dünyada hâlâ 1 milyar insanın okur yazar olmaması, dünyada hâlâ bir buçuk milyar in-

sanın içecek suya kavuşamamış olması ve yeryüzünün kirli, gökyüzünün kirli olmasına dünyanın hâlâ bir takım önlemler üretmemesi; karşı karşıya bulunduğumuz tehlikeleri, içinde bulunduğumuz sıkıntıyı Unesco'nun ortaya koymuş olduğu ilkelere rağmen gözler önüne açıkça sermektedir. 21. asır bir bilgi toplama asrı olacaktır, bir bilim asrı olacaktır diyoruz. Unesco bu kalan sekiz sene içerisinde kendine düşeni, kendi statüsüyle tespit edilen ilkelerini, hedeflerini gerçekleştirebilirse 21. asır gerçekten insanlığın mutluluk asrı olacaktır, barış asrı olacaktır.

İletişimin rolü 4. madde, amaç maddesi çok güzel düzenlemiştir. Amaç halk eğitimine yeni bir hız vermek. Bu bütün ülkelerin hedefi, bizim de hedefimiz. Halk eğitimine yeni bir boyut kazandırmak gerekir. Eğitim okulda verilen bir işmiş gibi düşünülüyor, algılanıyor. Oysa hep biliyoruz ki insanın öğrendikleri sadece üçte, ya da dörtte biri okullarda verilen bilgilerden kaynaklanıyor. onun dışında insanın ömürboyu öğrendikleri 4/3'ü gibi çok daha geniş bir alanı kapsıyor. Bunu nasıl yapmak gerekir. İşte orada bir takım iletişim araçları TV, radyo devreye giriyor. Televizyon, radyoyu ne kadar bu alanda kullanabiliyoruz? Türkiye olarak ifade etmek gerekirse çok kötü kullanıyoruz. Çünkü bizim televizyonlarımız aracılığıyla kendi insanımıza vermeye çalıştığımız eğitim hizmetleri maalesef yok denecek kadar az, tam tersine eğitimi yozlaştırmaya yönelik bir takım programlarla biz okulda başka şey öğretmeye çalışıyoruz. Akşam televizyonu izleyen aynı kişi televizyonda daha başka şeylerle karşılaşılıyor. Bu şekilde bir dejenerasyona bilerek yahut bilmeyerek sebep oluyoruz.

Emre Kongar

“İnsanlığın iki sorunu var:
Katılım ve Kimlik arayışı”

Kültür Bakanlığı Müsteşarı Prof. Dr. Emre Kongar Genel Kurulda yaptığı konuşmada 21. yüzyıla geçerken insanlığın sorunları üzerinde durarak şunları söyledi:

“-21. yüzyıla soğukkanlılıkla baktığımız zaman ne görüyoruz? İyimser mi olabiliriz, kötümser mi? İki eğilimin birbiriyle çeliştiği görülüyor.

21. yüzyıla egemen olacak bu iki temel siyasal, sosyal ve psikolojik eğilimin altını çizmek istiyorum. Bunlardan biri artık insanlığın ortak değeri haline gelmiş ve sorun çözme metodolojisi ile birlikte bir yaşam biçimini de simgeleyen katılım eğilimi, katılım ögesidir. Bunun politikaya yansımaları demokrasi biçiminde algılanıyor. Bunun endüstrideki yansımaları her ülkede başka biçimlerde olur. Ama katılım ögesi yalnızca bir sorun çözme metodolojisi değil, aynı zamanda bir yaşam biçimidir. Dolayısıyla, çok rahatlıkla, katılım ögesinin 21. yüzyılda en önde gelen ilke, öge ve hatta bir yaşam biçimi haline geleceğini söyleyebiliriz.

Ne yazık ki, aynı insanlık ailesi 21. yüzyıla girerken bütün ülkelere benimsenmiş bu katılım ögesinin çok tersine, çok paradoksal bir biçimde ortaya çıkmış olan bir başka eğilimin daha pençesine düşecek gibi görünüyor. O da ulusal kimlik altında tüm insanlık ailesinin katılımına yönelik işbirliği ve hoşgörüyü karşı dinsel, etnik, milliyetçi, bölgeci, kavimsel özel kimlik arayışlarıdır.

Aslında eğer insanlık tarihine yakından bakarsak bu ikinci eğilimin hiç de şaşırtıcı olmadığını görürüz. Çünkü insanoğlunun tabiatındaki bazı özellikler onu bu kimlik arayışına yönlendiriyor.

Bu kimlik arayışı yalnızca bugün ülkemizde tartıştığımız ve milli eğitimimizin ya da kültürümüzün bir sorunu olmakla kalmayıp tüm insanlık ailesi içinde kendine bir yer edinme sorunu olarak ortaya çıkıyor. Kimlik sorununun altında bu yatar.”

“Petrol zengini devletlerin dünyadaki düzeyi nedir?”

“...İnsanlığın gösterdiği yüz çirkin bir yüzdür. Dünyaya ekonomik ve askeri güçler egemendir. Unesco'nun yozlaşmasına cephe almalıyız...”

Unesco Milli Komisyonu başkanı **Prof. Dr. Suat Sinanoğlu** Genel Kurul'da yaptığı açış konuşmasında Unesco'nun bugün karşılaştığı sorunların üzerinde durarak şunları söyledi:

“- Bizim Unesco'da gördüğümüze göre insanlığın bugünkü görünümü, gösterdiği yüz tamamen çirkin bir yüzdür. Bununla mücadele etmek Milli Komisyonumuza düşüyor. Bugün artık dünyada hakim olan güçler ekonomik ve askeri güçlerdir. Etik değerler tamamen bir yana itilmiştir. Petrol zengini devletleri düşününüz, onların insanlığın içindeki düzeyini tesbit etmek zor değildir.

Türkiye bugün eğitimde bütün dünyaya ters düşen bir yola girmiştir. Dünyada bugün silahlanma yarışından sonra onun yerine geçen yatırım yarışına kurban edilen iki alan vardır, birisi eğitim, öbürü de sağlık.

Toplumların eğitim ve sağlığı üzerinde kesinlikle durulmuyor. Eğitim paralı oluyor, paralı oluyor derken ortaokuldan itibaren çocuklarımız parayla okuyacaktır demek istiyorum. İngiltere bunun başını çekmektedir. Amerika bu yola girmiştir. Fransa ve İngiltere çoktan beri bu yoldadırlar. Hatta zaman zaman eğitimciler o duruma gelmişlerdir ki, teknik eleman yahutta işçi, ya-

hatta uzman işçinin ufkunun pek geniş olmasına gerek yoktur diyorlar. Uluslararası toplantılarda “O kendi işini yapsın, yerinde otursun” diyecek kadar ileri gidilmiştir; bu korkunçtur. Robot insan yetiştirme politikası başlamıştır.

Unesco 21. yüzyıla girerken dünyanın tuttuğu yeni yola ayak uydurmak durumunda ve görevinde olduğunu sanmaktadır. Bu tamamen yanlıştır. Unesco doğru yolu göstermekle görevlidir aslında, eğer etik değerler, eğer insanlık eğitimi ortadan kalkıyorsa buna set çekecek müessese Unesco'dur. Aksine Unesco tamamen, bugün politik bir müessese haline getirilmiştir.

Bütün Türkiye'deki eğitim, bilim, kültür ve iletişim müesseseleri Unesco'nun yozlaşmasına karşı cephe almalıydılar. Biz böyle, Türk bilim çevreleri, fikir çevreleri, sanat çevreleri olarak bir tepki gösterirsek, emin olunuz, çok kısa bir zamanda pek çok ülkenin aynı çevreleri bize uyacaklardır. Fakat nedense politika her zaman ağır basıyor. Politik düşünce bugün evrensel düşünceyi, yani bilimsel düşünceyi, etik düşünceyi bir kenara itmiş, onu ezer duruma gelmiştir. Biz Atatürk'ün öğretisine hâlâ bağlı isek, kendi başımıza, yani Türkiye olarak buna tek başımıza karşı çıkmalıyız. Sayın Bakanın bugünkü konuşması bize

şunu gösterdi ki, yalnız bilim, kültür, fikir, sanat çevreleri değil, bizim hükümetimiz de bizim gibi evrensel düşünceyi desteklemek yolundadır. Bu bizim için bulunamayacak bir mutluluk, bulunamayacak bir fırsattır.

Şimdi zaten belli devletler Unesco'ya hakim, ayrıca Yönetim Kurulu da bu sefer politik kişilerden teşekkül edince Unesco'nun entelektüel yanı kaldı mı? İşte diyorum ki, bizim Milli Komisyonumuz ve Türkiye bütün müesseseleriyle birlikte bu konuda büyük bir mücadele vermek durumundadır. Bizim Unesco merkezi ile ilişkilerimiz her şeye rağmen iyidir. Bizim orada itibarımız vardır. Çünkü biz faal Milli Komisyonlardan sayılırız ve tamamen özerk bir Milli Komisyonuz. Yani biz Milli Komisyon olarak çalışmalarımızı herhangi bir direktifle yapmıyoruz. Gayet tabiidir ki, Merkeze götürdüğümüz projeleri, götürmeden önce Hükümetimizin desteğini almak zorundayız. O gayet tabiidir. Çünkü her millî proje, desteğini önce kendi hükümetinden almak zorundadır. Ama biz fikirlerimizi tamamen özgür olarak oluşturuyoruz. Biz bugün Unesco'nun durumunu kesinlikle tasvib etmemekle beraber diyoruz ki, gelecek yıllar için, Unesco eskisinden de daha gereklidir.”

YENİ DÜNYA DÜZENİ VE ULUSLARARASI İLETİŞİM

«Kitle İletişim Araçlarında Bir Reform Hareketine Doğru»

Yrd. Doç. Dr. Mahmut OKTAY
(M.Ü. İletişim Fakültesi)

Çağımız, iletişimin sosyal gelişimindeki, eğitimdeki, kültürel ve siyasal kimliğin ve bağımsızlığın geliştirilip korunmasındaki önemini bir kez daha anlaşıldığı ve bu konuda gerekli iletişim politikalarının oluşturulmaya başlandığı bir çağdır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, gelişmiş teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı bir büyük sermaye işi haline dönüşen iletişim, beraberinde, iletişim araçlarının ve yoğun teknolojinin belirli kişilerde ve ülkelerde toplandığı ve haberleşmede gerçek anlamdaki bir demokratik katılımın azaldığı telceli bir modeli ortaya çıkarmıştır.

Bu gelişmelerin doğal sonucu ise, gerek politikacıların gerekse iletişimcilerin ve sosyal bilimcilerin, iletişim araçlarının nicelik, miktar ve teknolojik düzeylerinin ötesinde, bunların içerik yapıları ve kalitesi ile yoğun bir biçimde ilgilenmeye başlamaları olmuştur. Çünkü ileri teknoloji, kendi başına, insanı özgürleştirici ve tarafsız bir süreç olmadığı ve iletişim teknolojisindeki devrimsel gelişmelerin, toplumların ve insanların da daha iyi enforme edilmeleri anlamına gelmediği için, iletişimin, uluslararası adalet, dostluk ve barış sağlayıcı bir takım evrensel kurallara bağlanması zarureti ortaya çıkmıştır. Bu konudaki sorumluluğun ağırlık noktasını ise, iletişim sektörünü kontrolü altında bulduran dev iletişim tröstlerinin mensup olduğu gelişmiş batılı ülkeler çekmekte ve bu ülkelerle, «düzenlenmemiş sınırsız gücün mevcut dengesiz statükoyu güçlendirici etki yaptığına» inanan gelişmekte olan (ve büyük bir kısmı Üçüncü Dünya Topluluğu içinde yer alan) ülkeler arasında, ekonomik, siyasal ve ideolojik alanda (özellikle 1970'li yıllarda şiddetlenen ve günümüzde bir ölçüde yavaşlayan) bir rekabet yaşanmaktadır.

Uluslararası iletişimin düzenlenmesine ve bir takım standartlara bağlanmasına yönelik hukuki ve deontolojik çalışmalarla özellikle 1970'li yıllardan bu yana ağırlık verilirmeye başlanmış, bu ise yeni bir hukuk disiplini olan «uluslararası iletişim hukuku» nun gelişmesine yol açmıştır. Özellikle Unesco çatısı altında ağırlık kazanan bu çalışma-

lar, batılı liberal sistemin ideolojisi olan ve iletişimde düzenlenmemiş mutlak bir özgürlüğün erdemlerini savunan «özgür haber dolaşımı» doktrinine alternatif olacak önemli düzenlemeler ve sorumluluklar getirmeye çalışmıştır. İletişim sürecini «İnsan Hakları» yaklaşımıyla yorumlayan ve bu hakların sınırını bireylerden yerel ve ulusal toplumlara dek genişleten bir anlayışın ürünü olan ve iletişimde yeni bir dünya düzeni öngören bu çalışmalar, büyük iletişim tröstlerinin başı çektiği batılı yelpaze tarafından şiddetle reddedilmiş ve 1984'de ABD ve 1985'de İngiltere'nin Unesco'dan ayrılması sonucunu doğurmuştur.

1992'de «Hıristiyan Örgütler Dünya İletişim Birliği» tarafından yayınlanan ve Michael Traber ve Kaarle Nordenstreng'in birlikte derledikleri «Few Voices, Many Worlds: Towards a Media Reform Movement (Birkaç Ses, Birçok dünya: Kitle İletişim Araçlarında Bir Reform Hareketine Doğru)» adlı kitap bu çalışmaların sergilendiği antolojik bir eser olmanın ötesinde, derleyenlerin sözleriyle «konuyla ilgili sıradan, ama sorumluluk sahibi vatandaşları işçi sendikaları ve kadın örgütlerini tüketiciler, çevreciler ve kilise örgütleri vb. gibi, kamuoyunun etkili gayri resmi unsurlarını aydınlatmayı da amaçlamaktadır.

Yeni İletişim Düzeni

Nordenstreng ve Traber'in önsözünden sonra, Hamid Mowlana ve C. Roach tarafından yazılmış olan ve «Yeni Dünya Haberleşme ve İletişim Düzeni» nin tarihçesi ve aldığı yeni biçim konusunda bilgiler içeren makalede, Yeni Düzen hareketini 1980 sonrası geçirdiği aşamalar anlatılıyor. Mowlana ve Roach, 1980 tarihli MacBride Komisyonu Raporu'na atıfta bulunarak ve belgenin Yeni Düzen hareketinin temel taşlarından biri olduğunu, Unesco'nun bu harekete 1980'li yılların ortalarına dek destek verdiğini ve alınan çeşitli kararlarda bunun teyid edildiğini belirtiyorlar. Kasım 1983'de ise çeşitli gazeteci örgütleri biraraya gelerek Uluslararası Meslek Ahlak İlkelerini kabul etmişlerdir. Kitapta tam metni ile verilen gazetecilik ilkeleri, «Halkın Doğru

Bilgi Alma Hakkı, Gazetecinin Objektif Gerçeğe Bağlılığı, Gazetecinin Sosyal Sorumluluğu, Gazetecinin Mesleki Dürüstlüğü, Kamunun Kitle İletişim İmkanlarına Ulaşabilmesi ve Katılım, İnsan Haysiyetine ve Özel Hayata Saygı, Kamu Yararına Saygı, Evrensel Değerlere ve Kültürel Farklılıklara Saygı, İnsanlığı Tehdit Eden Savaş ve Diğer büyük Felaketlerin Tasfiye Edilmesi ve Yeni Bir Dünya Haberleşme ve İletişim Düzeni'nin Desteklenmesi» gibi ana başlıklar içermektedir.

Gene 1983'de Bağlantısızlar Hareketi Yeni Delhi'de toplanarak Yeni Dünya hareketini destekleyen bir bildiri yayınlamıştır. Unesco'nun Yeni İletişim Düzeni konusunda son faaliyeti ise 1986'da Kopenhag'da düzenlediği Yuvarlak Masa toplantısıdır.

1987 yılından sonra ise Unesco'daki yapı değişikliği sonucu Yeni İletişim Düzeni konusu, «Güney» ülkelerinin gündeminde olmasına karşın, gerek Unesco gerekse Birleşmiş Milletler'in resmi desteğinden yoksun kalmıştır. Gene aynı dönemde, iletişim teknolojisinin yoğun yapısı nedeniyle bu alandaki gelişmelerin arttığı görülmektedir. Tüm bu gelişmelere paralel olarak da batılı ülkelerin kendi ihtiyaçlarına ve politikalarına uygun yeni bir dünya düzeni arayışı içine girdikleri gözlemlenir. Yeni dünya düzeni kavramı, farklı eğilimlerde ve yaklaşımlarda ve farklı aktörler tarafından farklı amaçlarla savunulmaya başlanmıştır.

Son olarak da, gerek Sovyet blokunun çökmesi sonucu geçirdiği yapısal değişiklikler, gerekse Bağlantısızlık Hareketi'nin, dünyadaki gelişmeler ve bu arada, bu hareketin liderlerinden Yugoslavya'nın iç istikrarsızlığı sonucu zayıflaması, Yeni İletişim Düzeni konusundaki dayanışmayı da zayıflatmıştır.

Unesco'nun yeni politikası

İspanyol Federico Mayor'un Unesco genel başkanlığına seçilmesiyle de örgüt, Batı'nın «Özgür Haber Dolaşımı» yaklaşımı yönünde tavır alarak belki de ABD ve İngiltere'yi yeniden kazanmaya çalışmıştır. Unesco'nun iletişim konusundaki

yeni yaklaşımı ise: «haberlerin özgür dolaşımı ve iletişim araçlarının özgürlüğü», «araştırmadan çok, günlük işlere ağırlık verilmesi» ve «iletişim teknolojisinin kalkınma ve gelişme doğrultusunda kullanılmasına yönelik çalışmalar» şeklinde üç kalemde özetlenebilir. İletişimdeki tekelleşmeler, iletişim hakkı, gazetecilerin hakları ve sorumlulukları, ulusal iletişim politikaları ve Yeni İletişim Düzeni gibi kavramlar ise, artık Unesco gündeminden çıkarılmıştır. Yeni Düzen kavramı daha çok, resmi çevrelerin dışında kalan mesleki örgütler tarafından benimsenmiştir.

Hristiyan Örgütler Dünya İletişim Birliği'nin 1989'da Manila'da yaptığı birinci uluslararası kongresinde yayınlanan Manila Bildirgesi, iletişim sürecinde bireylerin ve halkın hakları sorununa eğilerek, teknolojinin, halkın ve sivil toplumun güçlendirilmesi için kullanılmasını gereği vurgulanmış ve «sosyal değerler ve önceliklerde bir devrim gerçekleştirmek suretiyle yeni bir medya ekolojisi yaratılması» ve «kadınların iletişim kanalları vasıtasıyla güçlendirilmesi» önerilmiştir.

Aynı dönemde, Harare (Zimbabve)'de Birinci MacBride Yuvarlak Masa Toplantıları yapılarak bir bildiri yayınlanmış ve kitle iletişim araçlarının ulusal ve uluslararası ilişkilerde oynadığı önemli rol bu araçların çoğulculuk demokrasi ve insan haklarının gerçekleştirilmesinde oynayabileceği roller ve gelişen iletişim teknolojisinin ulusal egemenlik, ekonomik büyüme, kültürel kimlik ve kültürel ekoloji gibi konularda ortaya çıkardığı yeni sorunlar vurgulanmıştır.

Gene aynı yıl yayınlanan «Avrupa Komisyonu: Avrupa'da Televizyon Yayıncılığı İlkeleri», Avrupa ülkelerinin, ulusal program üretimlerini arttırarak, ithal ettikleri yabancı programları azaltmaları ve özellikle ABD'den aldıkları programlara kota koymalarını öngören standartlar getirmiştir. Ayrıca, TV yayınlarının gençlik üzerindeki etkileri ve yayınlanan ticari Reklamların belli bir sınırlamaya tabi tutulması gibi konulara ağırlık verilmiştir.

Unesco'nun rolü

1989 sonu ve 1990'ların başında ABD'de yayınlanan üç raporda ise Unesco'nun özgür iletişim için önemi vurgulanarak, ABD'nin buna yapabileceği muhtemel katkılar ve teşkilata yeniden dönmesi tartışılmıştır. Raporlardan birinde, iletişimin artan oranda ticari kullanımı eleştirilerek, kültürel ihtiyaçlara ağırlık verilmesi savunulmuştur. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından

yayınlanan raporda ise, Yeni İletişim Düzeni anlayışının Unesco bünyesindeki çalışmalarda hâlâ geçerli olduğu ve etkisinin azalmadığı öne sürülmüştür.

Haziran 1990'da Kopenhag'da ABD, SSCB de dahil olmak üzere AGİK'e katılan 35 ülke toplanarak bir sonuç belgesi yayınlamışlardır. Belgede, çoğulcu demokrasinin insan hakları ve temel özgürlükler için gereği vurgulanarak tüm halkların ve milletlerin birbirini siyasal, ekonomik ve kültürel sistemlerini kurma ve geliştirme haklarına saygı gösterilmesi istenmiştir. Ayrıca, iletişim hakkının; fikir özgürlüğü ve siyasal otoritenin müdahafesi olmaksızın ve ulusal sınır tanımaksızın, fikir ve haberlerin alınması ve ifade edilmesi haklarını da kapsadığı belirtilmiştir. Özellikle de, ayrımcılık gözetmeden, seçim sürecine katılmak isteyen tüm siyasal grupların ve kişilerin, kitle iletişim araçlarından yararlanabilmelerinin yasal ve idari her türlü baskı ve engelden uzak tutulması istenmiştir. 1990'da (eski) SSCB'de kabul edilen yeni basın kanunu da, Sovyet gazetecilere bir taraftan liberal ülkelerdekine benzer özgürlükler tanırken, diğer taraftan bunlara bazı sınırlamalar getirmiştir.

IAMCR toplantıları

Ağustos 1990'da IAMCR'nin Yugoslavya'nın Bled kentinde düzenlediği toplantıda Yeni İletişim Düzeni hareketine verilen desteğin ardından, Eylül'de IOJ tarafından Prag'da, Körfez krizinin başladığı günlerde düzenlenen İkinci MacBride Yuvarlak Masa Toplantısı'nda katılımcılar, kitle iletişim araçlarının savaş kıskırtıcılığı rolüne dikkat çekerek «sıradan insanlar» ın silahlı çatışmalara, sosyal huzursuzluklara ve ekonomik güçlüklerle karşı savunmasız olduklarını hatırlatmışlar ve iletişim araçlarının bu gibi felaketlere karşı kamu bilincini harekete geçirmeleri ve çözüm yolları aramaları gereğini vurgulamışlardır. Ayrıca Yeni İletişim Düzeni arayışlarının yeni bir anlayışla ele alınması istenmiştir. Aynı tarihlerde Hristiyan Örgütler Dünya İletişim Birliği'nin Londra'da düzenlediği kolokyum'da da Yeni İletişim Düzeni'nin günümüzde karşılaştığı yeni sorunlar tartışılmıştır. Tartışma konuları arasında, kavramın alacağı yeni biçim ve anlam; Yeni Dünya Düzeni'nin, gelişmiş sanayi ülkelerinin etkisi ve güdümü altında olup olmayacağı; Yeni İletişim Düzeni kavramının konunun uzmanlarının ötesinde, sade vatandaşlara ve kamuoyunun çeşitli odaklarına benimsenilip benimsenilemeyeceği; kadın haklarının ve sorunlarının, kavramın

sınırları içine alınması gibi konular bulunmaktadır.

Demokratik İletişim Birliği'nin Ekim 1990'da San Diego'da yaptığı toplantı ve aynı günlerde Hristiyan Örgütler Dünya İletişim Birliği'nin Lima'da düzenlediği yerel seminer, zikredilmeye değerdi. Lima Bildirgesi, halkın ve sade vatandaşların iletişim haklarını vurgulamakta ve gittikçe monopolleşen iletişim teknolojisinin, bölgesel işbirliği çabalarıyla dengelenmesini istemektedir. ABD'de Ocak 1991'de Gannet Vakfı Medya Merkezi tarafından düzenlenen ve «Özgürlük Forumu» adıyla anılmaya başlanan bir toplantıda konuşan Unesco Genel Sekreteri Federico Mayor, Unesco'daki «Yeni İletişim Düzeni» kavramının yerine, «Özgür Haber Dolaşımı, Geniş Çaplı ve Daha Dengeli Haber Akışı» kavramlarının benimsendiği

yeni bir stratejinin hakim olduğunu belirtmiştir. Inter Press Service (IPS)'in Haziran 1991'de Roma'da düzenlediği toplantı ile İstanbul'da düzenlediği Üçüncü MacBride Yuvarlak Masa Toplantısı üzerinde durmak da gerekir.

1990'larda ortaya çıkan gelişmeler, Yeni Dünya Düzeni kavramını daha da önemli hale getirmiştir. Bunların başında, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da meydana gelen siyasal, sosyal ve coğrafi değişimler ve Körfez Krizi sonrasında Ortadoğu bölgesinde oluşan yeni dengeler; iletişim araçlarının bu kriz esnasında beliren etki ve rollerinin tartışılmaya başlanması; ve ABD başkanı Bush'un Yeni Dünya Düzeni kavramını, ülkesinin ve batı dünyasının çıkarları lehine yorumlaması gelmektedir. Körfez Krizi sırasında, kitle iletişim araçlarının krize ve savaşa ilişkin yayımları, uluslararası iletişim ve haber kavramları konusunda yeni tartışmalar başlatmış ve iletişim araçlarının uluslararası ilişkilerdeki etkileri konusunu bir kez daha gündeme getirmiştir.

Traber ve Nordenstreng'in yayınladıkları kitap, günümüzün iletişim sorunlarına merak duyan ve uluslararası iletişim hukukuna ve Yeni İletişim Düzeni'ne ilişkin belgelere ulaşmak isteyen araştırmacıların kullanımına açık antolojik bir çalışmadır.

Bir Açıklama:

Unesco'da "Tanınmış Kişiler" nasıl seçilir?

Dergimizin son sayısında Unesco Milli Komisyonu Genel Kurulu toplantısına katılacak üyelerin adlarını yayınlamıştık. Listede Kurula katılacak "Tanınmış Kişiler" in de adları yer alıyordu. Bu başlık yanlış yorumlara yol açmış. Tanınmış kari-katürücü dostumuz Ferruh Doğan "Neden bazı üyelerin adları Tanınmış Kişiler arasında yer alıyor? Öteki üyeler tanınmış değil mi?" diye sordu.

Bu soru bir açıklamayı gerektiriyor. Unesco Milli Komisyonu Yönetmeliğinin 8. maddesi Genel Kurulu oluşturan temsilcilerin kimler olacağını belirtmektedir. Bu maddeye göre Kurul şu temsilcilerden oluşur:

-Hükümet temsilcisi durumundaki Bakanlık temsilcileri: Milli Eğitim Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı temsilcileri:

-Kamu kuruluşları: YÖK, Devlet Planlama, Başbakanlık Sosyal ve Kültürel İşler Bakanlığı, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi, Atatürk Araştırma Merkezi, TÜBİTAK, MTA, Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Tiyatroları, TRT, Devlet Opera ve Balesi, PTT, BYEGM, AA temsilcileri:

-Öğretim Kurumları: Ankara, Boğaziçi, Dokuz Eylül, Ege, Hacettepe, İstanbul Teknik, Karadeniz, Mimar Sinan, ODTÜ üniversiteleri temsilcileri:

-Özel Kuruluşlar: İTİ, İCOM, İCO-MOS, Ankara ve İstanbul Gazeteciler Cemiyetleri, T. Kimya Demeği, İTÜ Yüksek Mimarlık Birliği, T.Tabiatını Koruma Cemiyeti, T.Kadınlar Konseyi, Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu temsilcileri:

-Tanınmış Kişiler: Eğitim, Müsbet ve Doğu Bilimleri, İnsan ve Toplum Bilimleri, Kültür ve İletişim alanlarında Yönetim Kurulunun teklif edeceği dörder kişi arasından Genel Kurulca her alanda ikişer temsilci olmak üzere seçilecek 10 tanınmış kişi.

Görüldüğü gibi bu madde hiçbir kurum ve örgütten temsilci olarak gösterilmeyen bazı kişilerin Genel Kurula üye olmalarını sağlamaya ve Unesco'ya özerklik kazandırmaya yöneliktir.

Bu maddeye uyularak son Genel Kurula üye seçilen "Tanınmış Kişiler" şunlardır.

Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu, Prof. Dr. Kemal Güçlüoğlu, Prof. Dr. Namık Kemal Pak, Prof. Dr. Acar Işın, Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Nevit Kodallı, Prof. Dr. İnci Enginün, Hıfzı Topuz ve Refik Erduran.

Bu üyeler Unesco Tüzüğüne uyularak "Tanınmış Kişi" olarak gösterilmişlerdir. Bunda elbette bir değerlendirme, bir üstünlük ve bir öğünme söz konusu olmaz.

TELEFON ŞİRKETLERİ KABLULU YAYINDA

Yrd. Doç. Dr. Yasemin İnceoğlu
M.Ü. İletişim Fakültesi

16 Temmuz 1992 günü, ABD'da radyo ve TV yayınlarını denetlemekle yükümlü olan **Federal Communications Commission (FCC)** (Federal İletişim Komisyonu), Telefon Şirketlerine daha önce kanunla yasaklanmış olan, TV yayınlarını kablo ile nakletme yetkisini de tanımıştır. Bu, uzun zamandır sabırsızlıkla beklenen bir karardır. Bundan sonra ne olacağını kestirmek çok zor olmasa gerek. Çünkü bunun İngiltere örneği var; İngiltere'de kablolu TV şirketlerine telefon işine girme izni verilmekle, bu reform tersinden başlatılmıştı.

Bu tür bir düzenleme, yalnızca tekel oluşturan BT (**British Telecom**) kurumuna rekabet sağlamakla kalmamış, aynı zamanda, ortak TV ve telefon kablo servisleri için de bir pazar oluşturmuştur.

Oysa, bu tür bir devrim henüz ABD'da gündemde değil. Çünkü telefon görüşmelerini nakleden bakır telli kabloların birçoğu ancak bulanık yayın yapabilmektedir.

ABD'nin "**Baby Bells**" olarak adlandırılan bölgesel ve güçlü telefon şirketleri FCC'nin son kararından yararlanmadan önce, ya yeni ve modern kablolar döşemek, ya da eski hatlardan daha çok bilgi aktarmanın yeni yollarını keşfetmek zorunluluğu karşısında bulunmaktadır. Bunu gerçekleştirdikleri zaman büyük bir deneyime sahip olacaklardır. Zaten bu şirketlerin, İngiliz kablolu TV'nin en büyük yatırımcıları olmaları bir rastlantı değildir.

Senelerdir, İngiltere'nin kablo şirketlerine telefon görüşmelerini nakletme izni verilmektedir. Ne var ki, 56 milyon nüfuslu İngiltere'de zar zor 300.000 gibi az sayıda abone toplayabilmiş olan haber yayma şebekeleri henüz ABD'nin bakır-telli kablo sorunlarıyla karşı karşıya değildir.

1980'lerin ortalarından itibaren, İngiliz hükümetinin kablolu TV imtiyazlarını ödüllendirmesi üzerine, ABD'nin TV şirketlerinden küçük bir grup, ABD'nin kablolu TV

endüstrisini süratle ele geçirmeğe başlamıştır.

Gerçekten, ABD'nin "**US West**" ve "**Bell Canada**" gibi kablolu TV şirketleri İngiltere'nin "**Telecommunication**", "**Comcast**" ve "**Videotron**" gibi üç kablo şirketiyle ortaklık oluşturarak, Londra'nın hemen hemen tamamını ele geçirirken, ABD'nin "**Nynex**" Şirketi, İngiltere'nin güneydoğusunu, "**Southwestern Bell**" Şirketi ise, Livarpool bölgesini adeta istila etmişlerdir.

Faaliyet gösterdiği bölgelere ödünler sağlayan kablo şirketleri, yerel yönetimlerle dostça ilişkiler kurmaktadır. Örneğin; "**US West**" Şirketi, Londra'nın güneyinde bir futbol sahasının, konser salonunun ve yerel TV programlarının yapımını finanse etmektedir.

Bu tür Amerikan kablolu TV şirketleri büyük yatırımlar yapmaktadır. Örneğin; "**US West**" ve "**TeleCom**" un bugüne kadar kablolu TV'ye 150 milyon pound, "**Bell Canada**" ve "**Videotron**" un ise, 110 milyon pound'luk bir yatırım yapmıştır. Buna karşın, ilk kazançlar en erken 6-10 yıl sonra elde edilebilecektir.

"**US West**" telefon servisi, Londra'nın güneyinde, Windsor, Birmingham, Bristol ve Edinburgh'da telefon hizmetlerini pazarlamaya çalışırken, "**Bell Canada**", Southampton'da, "**Nynex**" ise, Portsmouth ve Brighton'da aynı işi başlatmış bulunmaktadırlar.

"**US West**" şirketinin, İngiltere'nin telefon piyasasındaki yatırımını arttırabileceği sanılmaktadır.

Amerikan kablolu TV şirketlerinin, ABD telefon piyasasını İngiltere'dekine benzer biçimde istila etmeye kalkışması halinde, ABD telefon endüstrisinden, bugün İngiltere telefon endüstrisinin gösterdiği tepkiyi beklemek doğal olacaktır.

Ülkemizde de, özelleştirmenin yaygınlaşması ve telefon hizmetlerinin de özel sektöre açılması halinde, buna benzer bir gelişme beklemelidir.

Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi Ne Yükümlülükler Getiriyor?

Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin 5 Mayıs 1989 tarihli toplantısında kabul edilmiş ve imzaya açılmıştı. Türkiye'de bu sözleşmeyi imzaladı.

Sözleşmenin "Büyük olayların kitleye ulaşması", "Kültürel Hedefler" ve "Reklâmlar"la ilgili maddelerinin özetini güncellikleri nedeniyle sütunlarımıza alıyoruz.

Kültürel Hedefler:

Taraflar, imkân oldukça ve uygun yollardan, yayıncıların haber, spor olayları, yarışmalar, reklâmlar ve teleteks hizmetlerine ayrılan sürelerin dışındaki **yayın sürelerinin çoğunluğunu Avrupa kaynaklı ürünlere ayırmalarını sağlar**. Yayıncının izleyici kitleye karşı bilgi verici, eğitici, kültürel ve eğlendirici sorumlulukları gözönünde tutularak, uygun kıstaslara göre, bu orana tedricen ulaşılmalıdır.

Taraflar, yayıncılar arasında ayırım yapmadan, özellikle görsel-işitsel üretim kapasitesi düşük veya kullandığı dilin alanı kısıtlı olan ülkelerde Avrupa kaynaklı yapımların etkinliğini ve gelişmesini destekleyecek türden uygun araç ve usulleri birlikte aramayı taahhüt ederler.

Reklâmlar:

Reklâm veren, programların içeriği üzerinde hiçbir yönlendirici etki yapamaz.

Reklâmlar, günlük yayın süresinin % 15'ini geçemez. Ancak bu oran, ürünlerin satışı, kiralınması ya da kullanılması veya belli hizmet sağlanması amacıyla yapılan kampanyalar türünden reklâmları kapsamak ve spot reklâmların % 15'i geçmesi şartıyla % 20'ye çıkartılabilir. Spot reklâmların miktarı bir saatlik dönemde % 20 oranını aşamaz.

Ürünlerin doğrudan kampanyalar yoluyla satışı, kiralınması ya da kullanılması için, veya hizmet sağlanması amacıyla yapılan reklâmlar günde bir saati aşamaz.

Reklâmların Biçimi ve Sunuluşu

Reklâmlar, optik ve akustik bakımından, program hizmetinin diğer birimlerinden açıkça fark edilebilir ve gözlenebilir ayrılıkta olmalıdır. Prensipl olarak bunlar, blok halinde yayınlanır.

Bilinçaltıyla algılanan reklâmlara izin verilmez.

Hileli reklâmlara, özellikle programlarda ürünlerin ve hizmetlerin reklâm amacına yönelik olarak sunulmasına izin verilmez.

Reklâmlarda, görüntü veya sesle, düzenli olarak haberleri ve günlük olay programlarını sunan kişiler kullanılmaz.

Reklâmların Yerleştirilmesi

Reklâm, programların arasına yerleştirilir. Özel durumlarda reklâmlar, programın bütünlüğüne ve değerine, hak sahiplerinin haklarına zarar vermeyecek şekilde programların içine de yerleştirilebilir.

Bağımsız parçalardan oluşan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralıklar ihtiva eden olaylar ve gösterilerde, reklâmlar yalnızca bu parçalar arasına veya aralıklara konulacaktır.

Yayın süresi 45 dakikayı aşan (diziler, sürekli diziler, eğlence programları ve belgeseller dışındaki) konulu filmler ve televizyon filmleri gibi görsel-işitsel eserlerin yayınları, **her 45 dakikalık dönem** içinde bir kere kesilebilir. Süresi, iki veya daha çok 45 dakikalık bölümden en az 20 dakika fazla olduğu takdirde, bir kesintiye daha yer verilebilir.

Programların reklâmlarla kesilmesi durumunda, birbirini takip eden her reklâm aralığı arasında en az 20 dakikalık bir süre geçmelidir.

Dini tören yayınlarının arasına reklâm yerleştirilemez. Haberler, güncel olay programları, belgeseller, dini programlar ve çocuk programları, **30 dakikadan az** süreliyse reklâmı kesilmez. Şayet 30 dakikadan çok sürüyorsa, önceki paragraftaki şartlar uygulanır.

Sigara ve Alkollü İçkiler

Tütün ürünlerinin reklâmına izin verilmez.

Her türlü alkollü içkinin reklâmı aşağıdaki kurallara uymalıdır.

a) Bu tür reklâmlar, reşit olmayanlara yöneltilmeyecek ve alkollü içeceklerin tüketimiyle ilgili reklâmlarda görünenler, reşit olmayan bir kişi izlenimini vermeyecektir.

b) Alkol tüketimini fizik gücü veya araç sürücülüğüne bağlamayacaktır.

c) Alkolün tedavi edici özellikleri olduğunu veya uyarıcı, teskin edici, veya kişisel sorunları çözmeye yardımcı olduğunu iddia etmeyecektir.

d) Aşırı alkol tüketimini teşvik etmeyecek, alkol almamayı ya da az almayı olumsuz olarak göstermeyecektir.

e) İçeceklerin alkol oranını vurgulamayacaktır.

3) Yayıncı taraf olan ülkede, yalnız reçeteye verilen ilaçların ve tıbbi yöntemlerinin tedavi reklâmına izin verilmez.

4) Bütün diğer ilaç ve tıbbi tedavi reklamları dürüst ve gerçek reklâm olduğu belli olacak şekilde verilecek ve bireyin zarardan korunması gereğine uygun olacaktır.

Uluslararası ve Bölgesel Haber Ajansları Ağları

baştarafı 7. sayfada

-Kurucu üyeler şunlardır; AA, AFP, AMI, ANSA, ADS, EFE, JANA, LUSA, MAP, SANA, TAP, WAFA.

-Gözlemci üyeler de şunlardır; Avrupa Basın Ajansları Birliği, Arap Basın Ajansları Birliği ve Inter Press Service

-Birliğin hiçbir siyasal amacı olmayacaktır.

-Birliğe üye olacak ajansların tüzüğünde ırk ve din temelli ideolojiler bulunamaz.

-Ortak bülten oluşturulması için 3 aylık bir deneme süresi tanınmıştır.

-İstanbul toplantısına şu ajanslar katıldı:

AFP (Fransa), ANSA (İtalya), APS (Cezayir), IPS (İtalya), JANA (Libya), LUSA (Portekiz), MAP (Fas), MENA (Mısır), SANA (Suriye), TAP (Tunus), WAFA (Filistin), EAPA (Avrupa Basın Ajansları Birliği), FANA (Arap Haber Ajansları Birliği) ve AA.

Gözlem ve Öneriler:

Haber Ajansları ağlarının başarılı olmasını engelleyen koşullar şunlardır:

-Genelde Ajans ağlarının kendi yapıları çok sınırlıdır, muhabir örgütleri yoktur, üye ajansların haberlerini dağıtırlar.

Üye ajanslar ise bağımsız değildir, devletlerin etkisi altındadır, olaylara devletin gözlüğü ile bakar, haberleri devletin politikası doğrultusunda yorumlar, öyle yansıtırlar. Devletin politikasına uygun olmayan haberleri de ya saptırır ve küçültür, ya da hiç yayınlamazlar.

Bu tür haberler Ajans ağlarını da güç durumda bırakır ve örgütün inandırıcılığını yok eder;

-Ajans ağları genelde finansman bakımından da üye ülkelere bağlı oldukları için onların dümen suyunda gitmek zorunda kalırlar;

-Ajans ağlarının kendi muhabir örgütleri varsa bunlar üye devletlerin karşısında bağımsızlıklarını ne ölçüde koruyabilirler? Muhabir çalıştığı ülkenin politikasına ters düşecek haber verdiği zaman kolay-

ca "istenmeyen kişi" olur, çalışması engellenir ve geri alınması istenebilir.

Üye devletle Ajanslar örgütü çelişkiye düşecek olurlarsa üye devlet örgüte ödentisini yapmaz ve örgüt çok güç duruma düşebilir.

-Bağılantısız Ülkeler Haber Ajansları Pool'u ile PANA, üye devletler ödentilerini ödemedikleri için son yıllarda parasal bunalımlara düşürler.

Ajans örgütlerinin devlet yardımlarıyla yaşamlarını sürdürmeleri hiç de kolay değildir.

- Bu tür bunalımları önlemek için ajans örgütleri devlet gelirlerinin dışında kendilerine gelir sağlamak zorundadırlar. Bu gelirler nelerden sağlanabilir? Devlet ödentileriyle yaşamayan bağımsız ve özerk haber ajanslarından. Bu ajansların da kamusal ya da özgür media'ların kurduğu ajanslar olması düşünülebilir.

Asya'da

-Bugün Kafkasya ile İç Asya ülkelerinde bu tür media'lar henüz kurulmamıştır. Media'ları ya parti yaratmıştır, ya partinin gençlik örgütleri, ya sendikalar, ya da ordu. Komünist Partisi dağıldıktan sonra partinin yönettiği gazete ve dergiler ya çalışanların yönetimine geçmiştir, ya Parlatentonun, ya da Devletin. Bütün basın kağıt fiatlarının yükselmesi nedeniyle bunalıma düşmüştür. Tirajlar kağıt yokluğu yüzünden kısıtlanmıştır. Bugün bu media'ların ekonomik bağımsızlığı söz konusu olamaz. Bu media'ların haber ajanslarını yaşatmaları da olanak dışıdır.

-Radyo ve TV örgütleri Devletin yönetimindedir. Onlar da haber ajanslarını besleyecek durumda değillerdir.

-Kafkasya ve İç Asya ülkelerinde bir haber ajansları ağı şebekesinin kurulmasını gerektiren koşullar öteki bölgelerdekinden değişiklidir.

1) Bu ülkeler haber bakımından birbirlerinden kopuktur. Ajansların ne komşu ülkelerde muhabirleri vardır, ne de birbirleriyle haberleşirler. Haberler yalnız İTAR-TASS

ajansı aracılığı ile iletilir. Bu da dışa bağımlılık anlamına gelir.

2) Bu ülkeler Türkiye'den de yalnız İtar-Tass aracılığıyla haber alırlar. Olayları İtar-Tass değerlendirip o ülkelere duyurur.

Türkçe Konuşan Ülke Ajansları Birliği'nin Amaçları

Bu ülkelerin birbirleriyle doğrudan haberleşmeleri her şeyden önce siyasal bir sorundur.

Kurulması önerilen ajans ağı hem bu ülkelerin gerçeklerinin komşu ülkelere ve Türkiye'ye tanıtılmasını sağlayacak, hem de uluslararası haberleri bu ülkelere iletecektir. Bu ülkelerin ulusal ajansları dış kaynaklarda çoğulculuğa kavuşacaklardır.

Böyle bir ajans ağı bu ülkeler arasında ekonomik ve kültürel işbirliğinin geliştirilmesine yardımcı olacaktır.

Bütün bu bakımlardan devletlerin böyle bir şebekenin kurulmasını desteklemeleri gerekir.

Önerilen ajanslar ağının kurulması gecikecek olursa başka şebekeler bunun yerini alacak, ya da uluslararası büyük haber ajansları ülkeler arasında bu iletişimi sağlamaya yöneleceklerdir.

Centrax Projesi

Bu ülkeler arasında bir ajanslar şebekesinin kurulması için başka tasarılar da oluşturulmuştur. Bunlardan biri Central Asian News Exchange (Centrax) şebekesidir. Bu şebekeye Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan'ın girmesi önerilmektedir. Centrax'ın kuruluşu için 1.5 milyon dolarlık bir bütçe tasarısı hazırlanmıştır. Bu bütçenin 1 milyonu altyapı harcamalarına, 200 bin doları eğitime, 200 bin doları iletişim masraflarına ve 100 bin doları da danışmanlık ücretlerine ayrılmıştır.

Ankara Konferansında biraraya gelen yetkililer ve ajans temsilcileri önerilen türde bir ajanslar ağının kurulmasına ilke olarak karar verilirse derhal bu örgütün telekomünikasyon ilişkileri, altyapı olanakları, personel ve eğitim sorunları üzerinde ayrıntılı "feasability" raporlarının hazırlanması gerekecektir.

Amerika'da Alternatif Televizyon Programları

Gulf Crisis TV, Paper Tiger TV ve Deep Dish Programları yeni bir bakış açısı getiriyor

Unesco'nun aylık **Courier** dergisinin yazdığına göre Amerika'da "Vidéaste" denen video'cular Amerikan televizyonlarının Grenada ve Panama'ya yaptıkları askeri çıkartma eylemlerini yanlış yansıttıklarını belirterek 1990 Ağustosunda bir araya gelerek alternatif programlar hazırlamaya karar vermişler. Körfez Savaşı sırasında da **Gulf Crisis TV** adını verdikleri bir program hazırlamışlar. Gulf Crisis TV her biri yarımşar saatlik dört programdan oluşuyormuş. Projeyi oluşturanların daha geniş programlar hazırlamaya parasal güçleri yetmediğinden konu ile ilgilenen insan ve kurumlardan yardım istemişler. Körfez Savaşını izleyenler kendilerine 400 kaset göndermişler. Bu kasetlerde Körfez Savaşı ile ilgili başka gerçekler ortaya çıkıyormuş. Özellikle petrol endüstrisi yöneticileri ile silah endüstrisi yöneticilerinin aralarındaki ilişkiler inceleniyormuş.

Yeni programlar bu biçimde oluşturulmuş. Bu programları yayınlamak için **Gulf Crisis TV** yöneticileri önce bir kamyonet bulmuşlar. süpermarketlerin otoparklarında ve kentlerin alanlarında video filmleri oynatmakla işe başlamışlar. Programlar büyük ilgi görünce barış dernekleri konuyla ilgilenmişler ve bu programlar onların aracılığı ile **Public Broadcasting Station (PBS)** denen kamusal TV kanallarında ve kablolu TV şebekelerinde yayınlanmış. Programlara karşı gösterilen ilgi öyle bir artmış ki **Gulf Crisis TV project** Los Angeles'te izleyici endekslerinde ikinci sırayı almış. İngiltere'de Dördüncü Kanal ve 15 ülkede çeşitli kanallar bu programları göstermişler.

Courier dergisi bu projenin on yıl önce "**Paper Tiger TV**" (Kağıttan Kaplan TV)'nin devamı gibi olduğunu vurguluyor. 1981'de yayına başlayan **Paper Tiger TV** çerçevesi içinde 400'den fazla programın oluşturulduğu belirtiliyor. **Paper Tiger TV** öteki kanallların ilgilenmediği toplumsal konuları işlemekle ün salmış. Yerel TV üreticilerinin de bu tür programları kullandıkları anlaşılıyor.

Bunların yanında Amerika'da 5 yıldan beri de **Deep Dish** (Büyük Anten) denen bir program yayınlıyor. Bu programın yöneticileri de bağımsız toplulukların programlarını gösteriyorlar. Ekoloji, Aids, sansür ve özgürlükler soruları bu programlarda ele alınıyor. Böylece Amerika'da büyük firmaların gücüne baş kaldıran küçük topluluklar kendi bağımsız alternatif programlarını üretmek bir kamu görevi yapmış oluyorlar.

Unesco'da bir Düşünce Forumu kuruldu

Unesco önümüzdeki on yılının programına yön vermek amacıyla dünyanın ünlü eğitimcilerinden, bilim adamlarından, iletişim uzmanlarından ve edebiyatçılarından oluşan 21 kişilik bir komite seçti. Komite de şu kişiler yer alıyordu.

Umberto Eco, Gabriel Garcia Marquez, Zambialı zooloji uzmanı Lamick Goma, Uruguaylı eski Dışişleri Bakanı Hector Gros-Espinel, Vaclav Havel (Çekoslovakya eski Devlet Başkanı), Michel Serres (Fransız Filozofu), Marjorie Mblin-yi (Tanzania eski Eğitim Bakanı), Georges Palade (Romanyalı, Nobel Tıp Ödülü 1974), Michel Sela (İsrail Biyoloji Uzmanı).

Avrupa Parlamentosu ve İletişim Özgürlüğü

Avrupa Parlamentosu 17 Eylülde kabul edilen bir öneri ile Avrupa ülkelerinin iletişim özgürlüğünü sağlayacak yasaları çıkartmaya çağırdı. Bu öneride gazetede çalışanların gazete yönetimine karşı bağımsızlığının korunması ve Avrupa'da tekelleşmelere sınırlar getirilmesini ve gazetecilerin haber kaynaklarını açıklamamaları için meslek sırlarının korunmasını öneren hükümler de yer alıyor.

Charlie-Hebdo

Fransa'nın ünlü mizah dergisi **Charlie-Hebdo**'nun yöneticileri Beşinci TV Kanalını işletme imtiyazını elde etmek için süre önce Fransa Audiovisuel Yüksek Konseyine başvurmuşlardı. **Charlie-Hebdo**'cular **Charlie-Télé** adını verdikleri bu kanalda finans çevrelerinin etkisinden kalmadan kaliteli bir programın hazırlanacağını bildiriyorlardı. Konsey dergisinin yöneticilerinden **Philippe Val** ile ünlü karikatürcülerden **Gébé**'yi, **Cabu**'yu ve **Luz**'u dinledikten sonra **Charlie-Hebdo**'nun isteğini geri çevirdi.

Gazetecilere bir TV kanalı

Le Monde'un eski yazarlarından ünlü gazeteci ve "**Gazete Yazarlar Ortaklığı**" başkanı **Jean Schwoebel** **Le Monde**'da yazdığı bir yazıda gazetecilere bir TV kanalı ayrılmasını istiyor. **Schwoebel** politikacıların eski alışkanlıklarını televizyonda da sürdürerek politikaya egemen olmaya devam ettiklerini, gazetecilerin ise onlara alet olduklarını belirttiikten sonra gazetecilerin ise onlara alet olduklarını belirttikten sonra gazetecilerin şimdi yeni tip tecimsel TV ortaklıkları kurmalarını ve bunlar kâr amacı gütmeyen entelektüel, kültürel ve eğitici bir kamu hizmeti yapmalarını öneriyor.

"Fransız televizyonlarında eğitici bir kanalın bulunmaması anlaşılır bir şey değildir" diyor ve "gerçekten demokratik bir kanal özel bile olsa -geniş anlamıyla- tecimsel olmamalı ve genel bir kamu hizmeti görebek insanlara haber iletmelidir" diye yazısını sürdürüyor.

Televizyonun bozguncu dehası

“TV'nin kültürel hegemonyası akıl almaz boyutlara ulaştı”

Unesco'nun aylık **Courrier** dergisinin Ekim 1992 sayısı televizyon konularına ayrılmış. Bu sayıda Fransız **Antenne 2** ve **FR3** kanallarının Genel Müdürü **Hervé Bourges** ile uzun bir konuşma var. Ünlü Fransız gazetecisi **Jean-Claude Guillebaud**'nun “Televizyonun Bozguncu Dehası” başlıklı yazısı dikkati çekiyor. Ayrıca Brezilya, Mısır ve Hint televizyonları ile Amerika'da alternatif TV programları konulu yazılar da dergide yer alıyor. **J.C.Guillebaud**'nun yazısının özeti sütunlarımıza alıyoruz.

Jean-Claude Guillebaud yazısında televizyonun kültürel hegemonyasının akıl almaz boyutlara ulaştığını belirttikten sonra “Bu imparatorluk insanların kontrolünün dışındaki yasalara uyuyor, kimse bunu tümüyle kontrol altına alamıyor” diyor ve yazısını özetle şöyle sürdürüyor: “Bir yaratığın kendini yaratandan bu derece kopmasına çok az rastlanır.. Audiovisuel araçların hem muazzam bir güçleri vardır, hem de gelişmemiş durumdadırlar. Evren çapında bir imparatorluk düşünün, ama bunun imparatoru çocuk olsun. Dünyanın bir ucundan öbür ucuna TV ile iletilen mesajın esrarlı bir yanı vardır. Daha açıkça söylemek gerekirse, hiç kimse önceden bu mesajla insanlara nelerin iletileceğini bilemez. Ne gazeteci, ne audiovisuel'in teknik uzmanı, ne stüdyonun projektörleri

önündeki politikacı, ne de programın yaratıcıları, hiç kimse yayımlanan programın nasıl algılanacağını önceden kestiremez. Neden? Çünkü TV'deki mesaj, doğası gereği, ne bir sözdür, ne düşünce, ne tam bir görüntü, ne de gerçeğin doğrudan yansıtılması; bu mesaj çok karmaşık bir şeydir, öyle ki, kimse buna tümüyle egemen olamaz.

TV'de kameranın yakaladığı küçük bir jest mesajın bütün içeriğini değiştirebilir, bir tek görüntünün önceden düşünülmemiş olan gücü bir sözün içeriğini yok edebilir. Canlı yayında birkaç saniyelik bir sahne milyonlarca konukta birdenbire bir heyecan yangını çıkartabilir. Bir suskunluk, basit bir suskunluk bazen uzun bir konuşmadan daha çok şey öğretebilir. Kameranın acımasız gözü gerçeği öyle bir esrarla yansıtır ki, anlaşılmaz birçok şey anlaşılır olur.

TV'nin bozguncu dehası artık uydularla sınırları aşmakta, her çeşit sansürü ortadan kaldırmaktadır. Komünizmin çöküşünde bunun bir rolü olmuştur. Körfez Krizi ve TV'nin bunu yansıtması demokrasi-lerde bile kamuoylarının geçici olarak dondurulabileceğini ve görüntü furyası ile politikanın nötralize edilebileceğini göstermiştir.

Bu olay TV'nin bütün dünya ülkelerinde birinci derecede siyasal bir rol oynadığını kanıtlamıştır.

Bugün TV 102 ülkede Devlet denetimindedir. Demokratik rejimlerle yönetilen öteki ülkelerde bile siyasal iktidar TV'yi etkisi altında bulundurmaktan vazgeçmiş değildir.

TV Parlamento gibi organların etkisini de ortadan kaldırmaktadır. kamuoyu yoklamalarının yerini almaktadır. Siyasal eylemlerle boy ölçüşmektedir.

Temsili demokrasi TV'nin etkisiyle başka biçimler almakta ve **Ro-usseau**'dan **Tocqueville**'e, **Montesquieu** ve **Adam Smith**'e kadar yaratılan demokrasi mekanizmasının ilkelerine ve kurallarına uymamaktadır. Yeni bir siyasal model yaratılmıştır. “Mediatik Demokrasi”ye ne anayasalar uydurulmuştur, ne de yasalar. Bugün bu yüzden bir bozukluk vardır; bu bozukluk kolay kolay giderilemeyecektir.

Bugün bu bakımdan bir çiraklık dönemindeyiz. Hem TV'yi kullananlar çirak durumundalar, hem de izleyiciler. İzleyiciler yavaş yavaş yalanların nerelerde olduğunu görecekle, görüntülerdeki sahtelikleri ortaya çıkartacaklar, TV'nin cop darbelerine karşı korunmayı öğrenecekler, ama bugün pasif durumdadılar.

Demokrasidir söz konusu olan.”

İLETİŞİM DÜNYASI

Sahibi
Unesco Türkiye Milli Komisyonu
Adına
Prof Dr. Suat Sinanoğlu
Sorumlu Yayın Müdürü
Hıfzı Topuz

Yazışma Adresi:

Unesco Türkiye Milli Komisyonu
İletişim Komitesi
Göreme Sokak No: 7
Kavaklıdere - ANKARA
Fiyatı: 1000 TL.
Yapım Anadolu Matbaası -İST.

Unesco Türkiye Milli Komisyonu:

Suat Sinanoğlu, Oluş Arık, Emel Doğramacı, Nihat Bilgin, Recep Bilginer, Hamdi Binay, İsmet Birsal, Ziya Bursaloğlu, İlker Erbil, Bozkurt Güvenç, İlber Ortaylı, Hayriye Sezgin, Uygur Tazebay, İlker Temizsoy.